This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

TRACTATVS I.
DE LOCIS.

CAPVT I.

De locis Maioribus.

ARtificialis memoria duabus comparatur rebus, locis & figuris. Nam vt calamo scribens, charta, vt loco, literis & figuris & signis vtitur: Sic is, qui memoria quid artificiali discit, aut aliis tradit, locos vt chartam, figuras vt literas adhibet. De his igitur duabus partibus sermonem institutam. Prius autem quam ad figuras, vt partem longè difficiliorem copiosius explicare aggrediar, de loco quid & quotuplex sit qua fieri potest breuitate agam. Locus est figurarum seu imaginum sedes: locorum alij naturales, alij artificiales. Naturales dicuntur, qui à natura auctore suam traxerunt originem: horum alij maiores sunt, alij minores, qui in suas quoq; partes, vt mox patebit, plerig; diuiduntur. Maiores, qui alios suo continent ambitu, in elementares & cœlestes partior, quorum hi ex spharis cœlesti-

Digitized by Google

bus, illi ex quatuor elementis componuntur. Minores voco, qui maioribus proxime subiiciuntur: Sunt autem (vt ab inferioribus faciam initium) hi præcipui: Infernus circa terræ centrum firmatus: Terra cuius partes duæ sunt: interior: in qua metalla, lapides, &c. Exterior ipsa terræ superficies plantis animantibusque conspicienda. Sunt & mari suæ partes: prima profunditas eius luto arenoq; repleta: Deinde Medietas, in qua bestiæ marinæ & pisces grandiores natant. Postrema, eiusdem summitas nauib. fulcata, & procellis agitata. Regio aeris in tres partes præcipuas à philosophis secatur, in infimam, quam aues peruolitant, in mediam vbi nubes, pluuia, nix, fulgura, tonitrua generantur. In supremam, in qua Cometæ, & alia eiusmodi meteora collucent. Ignis quidem & planetarum quilibet vnum modo locum nobis suppeditabit, ipsa galaxia notabilem. Hunc ordinem planetæ cum Sphæris suis sequuntur, Luna cuius Sphæram ex argento solido factam comminiscimur. Diana vestibus argenteis coruscans insidet. Mercurius vestibus colore argento viuo simili infectis, & alatis in modum cursoris pedibus planetæ suo radianti astabit, cuius orbis argento viuo rutilabit. Venus super plane-

Digitized by Google

planetam suum candore fulgentem erecta stabit, crispis, sparsisq; crinibus, & veste candida Nympharum in morem ornata: Sphæram eius ex ære confictam credes. Planetam Solis cum orbe suo aureum putato, quem Phœbus fulgenti currui insidens moderabitur. Mars armatus ardenti insidens equo, super planetam ignem ferreo suo impositum orbi erit collocatus. Iuppiter in sede, vt Rex hominum atq; Deorum eburneam super sellam posita, sedebit, cuius orbis ex stanno fabricatus. Saturnus senex partim caluus, partim canus planeta, orbi suo plũbea materia non dissimili, tremens & algens insidebit. Saturni sphæras cœlum stellatum cõtiguum est, in tot quot nosti sidera, locos partibile. Cœlo empyreo partes assignari possunt infinitæ fermè, sicut eas copiosissimè tractauit vir cum omni disciplina politus, tum artis huius author præstantissimus Rosellus.

CAPVT II.

De locis terrenis.

TErrenorum, pro partibus terræ variè consideratis, varia sunt partitiones. Alium enim locum hemisphærium nostrum constituet, aliud Antipedum: Rursus alium oriens,

Digitized by Google

alium occidens, alium Meridies, alium Septentrio. Denique est Asia, Europa, Affrica, & America. Partium harum singulæ regiones & provincias continent, quam plurimas, quarum partes itidem principales duæ sunt, montes & planicies. Locorum huius quemadmodum & illarum fermè alij magni sunt, alij parui: horum rursus mineres alij, alij minimi: Magni in terrenos & aquosos distribuuntur: Aquosis flumina, stagna, riui, quibus adduntur fontes, subsunt. Fluminum partes sunt, littora vel ripa, portus, arbores, salices, frutices, arena, ipsa aqua & ij, qui sub eam tant pisces. Stagnis eadem subiiciuntur partes, Riui ripas, aquæ decursum, pisces pisciumq; gurgites tenent. Fontes origine & aqua ipsa contenti sunt. Terræ ex cultis & incultis, quorum hi saltibus, syluis, locisq; aliis sterilibus horrent, illi agris pratisq; ornantur viridibus, constant saltibus, syluis, aliisq; locis incultis arbores, frutices, herbæ, omnisq; generis animantes & horum latibula, nidiq; insunt: quemadmodum agris, arua & horti, quibus itidem arbores, herbæq; consita, flores, frumenta, præterea homines & animalia mansueta seu domestica subiiciuntur. Prata quoque gramine, riuis, herbis & florib. rident.

De par-

Digitized by Google

CAPVT III.

De partibus minorum naturalium.

Animalium rationis expertium alia sunt maiora, minora alia: Maiora ea sunt, quæ in partes secari possunt. Et horum alia volatilia sunt alia gradientia. Volatilium maiores partes seu loci sunt caput, tergum, cauda, ala, vtraque gradientium quadrupedum, caput, tergum, cauda siue podex, latera. Homo varie diuisus præbet multos locos. Prima diuisione à pede dextro lateraliter ascendendo sunt, pes inferior, tibia, femur, latus, humerus, brachium, lacertus, manus, digiti singuli, gena, auris, tempus dextrum: descendendo tempus sinistrum, auris, gena, digiti, incipiendo à minimo sicut in dextra à pollice, manus, lacertus, brachium, humerus, latus, femur, tibia, pes inferior. Secunda diuisione occurrunt vtriusque pedis genua, gremium, seu partes femorum anteriores, pudenda, venter, pectus, guttur, mentum cum barba, os, nasus, vterque oculus, frons, vertex cum capillis, occiput, ceruix, dorsum, nates, os sacrum, poplites. Tertia continet tibia, femur, brachium, lacertum, siue manum dextri lateris

Digitized by Google

cum capite, & manum, brachium, femur, tibiam, sinistri lateris. Quarta, pedeque manuque dextra, capite sinistra manu, pede sinistro, pectore, tergo, constat. Quinta ventrem, caput, tergum parit. Sexta, caput, pectus, pedes, vel contra. Septima, dextram, pectus, sinistramq; comprehendit. His addi possunt, aliæ pro arbitratu cuiuslibet diuisiones. Sunt & arboribus suæ partes, scilicet radices, trunci, rami, surculi, flores, folia, fructus, quibus & aues insident. Frutices & herbas maiores, in radices. Montium partes naturales sunt valles cum fontibus, riuis & fluminibus ibidem repertis medietas & cacumen: qui etiam arboribus, feris, ferarumque speluncis, lapidibus & metallis plerunque decorantur.

CAPVT IV.

De locis Artificialibus.

Loci artificiales ab arte sic dicti, in magnos, paruos & minimos distribuuntur. Magnis vrbes, oppida, vici subiiciuntur. Parui ex castellis, ex arcibus, & villis & tabernis & hospitalibus, ex curtis, & priuatis ciuium ædibus: præterea, ex cœnobiis, templis, scholis, officinis: denique ex foris diuersis, porticis aliisque locis

locis publicis componuntur. Partes horum aliæ sunt internæ, externæ aliæ. Externas dico, quæ illis extrinsecus adiacent: vt sunt viæ publicæ, plateæ, pontes, patibula, molendina, horti, lacus, fossæ, valla, mœnia, & his similia multa, tum nominata, tum nomine carentia. Ædificia particularia, ex suis quoq; partibus constituuntur, cubiculis nimirum, quo nomine mansiones & receptacula, quæcunq; cum hominibus familiaria, tum pecoribus rebusque domesticis destinata, comprehendo. Cubiculum vnumquodque in suas partes; scilicet in quatuor parietes vel in angulos potius, & in medium, (quod omitti à plerisque solet) diduco, quæ si columnas, imaginibus, ablutoriis, cistis armariis, scamnis, fornacibus, gladiis aliisque rebus domesticis ornentur, distinguantarq;, tot loca subministrabunt, quot res eiusmodi locum à loco discernentes, in eis repertæ fuerint. Officinæ artificum præter angulos quatuor, multa loca alia variis suis instrumētis effecta, distinctaq; nobis præbent. Quæ quidem instrumenta ob id quoque notatu dignissima sunt, quod figurarum copiam & supellectilem nobis non exiguam suppeditent. Tecta cæmiteriis, portis, baptisteriis, aris, sepulchris, suggestis, sellis variis,

riis, columnis, epitaphiis, organis aliisq; insignibus venusta sunt. Sacella totidem loca, quot habent angulos, præbent, quibus altaria, mediumque & illa quæ angulis interiecta sunt, adiiciuntur. Altaria gradibus, candelabris, vexillis, imaginibus, calicibus, libris pulpitis & aliis rebus sæpe adornata notabilia reddantur. Notandum autem est, harum rerum pro locis tot vna formatione sumendas, quot negotio nostro sufficerint, aut memoria tueri siue perturbatione potuerint.

CAPVT V.

De ordine locorum vniformi & difformi.

PRius quam de locis aliis agamus, locorum ordinem, à quo illorum maxime dependet cognitio, proponam. Notandum autem in primis est, naturales locos, quos ab artificialibus supra distinxi, cum his quoad ordinem plerunq; confundi ac permisceri. Ordo est certa locorum dispositio, successiosq; est triplex, naturalis, fortuitus, & voluntarius. Naturalis ille dicitur, quem à primo ortu suo nacta sunt loca, siue naturalia ea sint, siue artificialia. Fortuitus quem casu aut electione libera consequuntur, vt si lapis,

pis, truncus, vel aliud quid casu positum, in locorum numerum, ac ordinem referatur. Voluntarium appello eum, quem nos consilio & voluntate, rei cõmoditatem seu qualitatem cõsiderantes, eligimus. Horum alius, vniformis est, qui reperitur in rebus eiusdem naturæ & speciei, alius multiformis, qui est inter res diuersæ naturæ. His obseruatis ad ordinem locorũ deuenio. Ac inprimis vt à maximis incipiam, loci elementares, & cæleſtes, eum inter se tenent ordinem, quem in eorum enumeratione capite primo obseruaui. Neque de magnorum id est, regionum, & prouinciarum dispositione quidquam hic lector expectabit, cum ea ex tabulis geographicis, cosmographicisque percipi melius, quam hoc loco tradi possit, quibus hoc adiungendum, & tanquam conditio generalis & primaria locis omnibus conuenicns diligenter aduertendum, vt à parte sinistra incipientes, dextram versus in illis colligendis, vsurpandisq; procedamus, siue id recta fiat linea, vt in locis his maioribus plerunque, siue circulari, vt in alis sæpe euenit. Idem esto iudicium de serie maris, stagnorum, fluuiorum, montium, vrbium, vniformi, ex tabulis etiam absque magno labore colligenda. AEdificiorum autem

autem, arborum, pratorum & aliorum minorum locorum ordinationem monstrabit, accurata eorum collustratio atque contemplatio. Ad multiformem rerum ordinem cognoscendum, maior omnino labor exigitur: nam licet maiorum locorum tabulæ nobis cosmographicæ præbeant cognitionem, tamen de minoribus in illis contentis, siue naturales illi sint, siue artificiales, nullam faciunt vel obscuram prorsus rationem. Quare perfectam eorum notitiam nisi suamet lustratione comparatam habere potest nemo. Generaliter autem loquendo de dispositione illorum, hoc obseruandum est, vt eo quo aut inter se, & cum maioribus coniuncti sunt ordine, in vsu eorum procedamus. Exempla huius rei, quia prolixa nimis sunt, prætermitto & viua potius voce quam scriptis mihi breuitatem sectanti explicanda, & declaranda censui.

CAPVT VI.

De partibus cubiculorum, & eorundem ordine.

CVm domum intras, hic & cubiculorum & locorum in his constitutorum ordo seruandus est, vt captum à latere sinistro exordium

Digitized by Google

dium dextrum versus perducas. Nam cum talis in locis scribendi ratio à mente nostra facta, illi quæ manus in charta vtitur non dissimilis ad eam nos vsus & exercitatio calami reddidit promptiores. Cubiculum quoduis loca per se confert, iuxta numerum angulorum quatuor, inter quos sinistra tua occurrens primus locum primum dabit, tres sequentes locum secundum tertium & quartum. His adiunges quæ angulis interiecta sunt, aliquam constituunt differentiam, vt sunt mensa, scamnum, fornax & alia, quibus cubicula plerunque ornari expolirig, supra diximus, quorum ordinem quē inter se sortita sunt, si tenueris non locorum tantum numerum angulis, sed formarum etiam defectum compensabis. Ex vltimo primi cubiculi loco ad primum sequentis te conferes in quo si loca, vt in primo disposita perpendens ad tertium, ex hoc in quartum & vltra donec ad postremum veneris progrediere. Quomodo simili perlustrato, primo laqueary superioris, petes, vbi scalas & quicquid præterea cubiculis notabile interiectum inueneris facultati locorum adiunges.

Cubiculis omnibus primæ alicuius platea domus collustratis, locisque singulis in ea reper

tis,

tis, diligenter annotatis, sequentem intrabis, ex hac in tertiam, ex tertia in quartam te recipies: donec ad extremam plateæ lateris sinistri perueneris domum, qua egressus, domum eiusdem platea à latere dextro, postremam adificatam intrabis & te toto illo latere dextro geres sicut & sinistro, vsq; dum ad primam eiusdem primæ omnium situ opposito respondentem veneris, pariterq; lustraueris. Quæ in officinis tibi circumeunti se efferentib. instrumẽta, merceſque, quibus referta sunt, extant, calamo notabis vel menti firmiter infiges, qua quidem non omnia tibi retinenda persuadebis, sed ea tantum, quæ ad locorum tibi sufficientium discrimina facienda satis esse iudicabis, ex præcipuis, & illustrioribus omissis cæteris colliges, collectaq; obseruabis.

Templum subiturus, cæmiterium quid tibi præbeat vtilitatis inprimis considera, hinc portam, per quam templum inis, pro loco primo sumes, mox qua in pariete sinistro, vel penes eundem reperiuntur notabilia, vt sunt sedes, baptisterium, altaria, & alia quæ supra enumeraui rectè dispõsita circumeundo templum annotabis, donec ad locum dextri lateris vltimum sinistri primo respõdentem descenderis, ex quo

ex quo columnarum partem sinistram aggredere, quibus statuis suis, epitaphiis, aris diligenter distinctis ordine notatis per ianuã chori si huic lateri successerit, ingredere, ibiq; sedib. pulpitiis, libris, pro locorum distinctionibus obseruatis dextram eiusdem partem cum sequentibus lateris dextri columnis simili modo annotato. Tunc quid medietas, quid superiores templi partes, vt chorus & organum tibi conducibile contineant videbis. Continua seu collatera, templi adificia, vt sacrarium, vt ambitum, dictis adiicere poteris, ita vt loco ianuæ per quam ad structuram talem patet aditus vlteriore relicto, ex citeriore in angulum, verbi gratia ambitus te primum conferas, ex hoc in secundum, tertium, quartum, area illius si placeat media adiecta, ex qua in templum ad eum quem vltra ianuam ambitus reliquisti locum, te recipies, dictoq; ante modo procedes, & hoc de cubiculis continuis aliis similiter sentiendum.

CAPVT VII.

De locis Voluntariis.

VOluntarios dixi locos ex cæteris, voluntate consilioque selectos, quod sit, cum qui

principales sunt, vel maxime notabiles, vel reliquis tandem institutæ nostræ materiæ longe commodiores, siue eiusdem, siue diuersæ naturæ fuerint, excerpimus reliquis, vt tum minime necessariis omissis, verbi gratia, de sacris rebus dicturus, templi loca, quot sibi sufficere putat, eaque inter cætera splendidiora notioraque desumet: sic de regionibus regiones, de vrbibus vrbes, de arboribus vel floribus hortos eliget, eodem modo de opificibus sermonem habiturus, eorum, de quibus agit, officinas, licet maxime inter se distantes, sibi ob oculos statuet: de quibus lectori summopere notandum est, vt in vrbe, in qua moratur, vel moratus aliquando est, opifices 16. 18. aut 20. iuxta literas alphabeti dispositos conquirat. Verbi gratia: Primum aurifabrum, vel alium sub A. litera positum: secundum balneatorem: tertium coriarium, & sic deinceps, quod habere poterit vel necessarios sibi arbitrabitur. ordine alphabetico deligat, qui quidem quo sibi fuerint vicitiniores, eo quoq; instituto nostro aptiores, cum memoria ab vnius ad vlterius officinam facilius transire possit. Quod si in alphabeti ordinem ac seriem digestos non inueneris dispositionem quam habent successiuam ac realem notabis,

tabis, nihil de alphabeti ordine cogitans, nec refert multum in vnaue, duabus, an plurib. habitent plateis, si vt officinarum, ita etiam harum retinueris dispositionem.

Templa cum ea, qua condita sunt digestione studiose abs te connotari hortor & volo. Nam cum loca sunt publica, illorumque cuiuis fere patent aditus, præter quam quod insignia, quibus ornantur, multa variaque nobis exhibeant vtilissima, cæteris annotari facilius possunt.

CAPVT VIII.

De locis mistis.

HActenus de locis puris, superest de mistis, quid dicam. Loci misti partim reales, partim sunt imaginati. vt si in domo quadam magna vel duabus artificum officinas iuxta ordinem alphabeti mente disponamus, ita vt artifices propriis habitib. induti, suisq; instrumētis instructi strenue laborent, quorū ordinē obseruabis, primum depingēdo cōlore nigro literam supra ianuam initialem opificis, idque vel mēte, vel quod melius est penicillo. 2. artificem quem nosti in tali cubiculo firmiter animo collocando. 3. instrumentorum illius aliquod

Digitized by Google

supra ianuam ponendo: 4. constituendo ipsum, vel seruum eius sub ianua laborantem. Praeterea officinas eiusmodi in vnius vel duorum monasteriorum cellulis (quibus propter earum inter se similitudinem vix vtimur) optime dispones. Denique in vna longa platea, iuxta ordinem, quem supra praescripsi. Eodem res modo se habet cum locis aliis minoribus, vt cum arboribus, hominibus, animalibus terrenis & aereis, quae ad loca capaciora opera mentis non sine magno emolumento transferuntur. Vt si in cubiculi cuiusdam angulo primo arborem sub litera A. verbi gratia abietem comprehensam mente figas, sub hac animal eiusdem literae, vt asinum super arborem, literae eiusdem auem scil. anserem. In angulo proximo arborem B. subiectum similiter animal & auem collocabis, & sic deinceps: in quibus memorandis obseruabis, vt animal primum, deinde arborem demum auem accipias.

CAPVT IX.

De locis collateralibus.

Locis his mistis adiungendi videntur & ij, quos collaterales argumentationibus & auctorum citationibus maxime deseruientes appellamus,

Digitized by Google

pellamus. Pro his eligenda domus est, cuius cubicula parietibus longioribus & altioribus sunt constructa, in quibus circulares figuras quaternas in formam crucis dispositas formabis. Ha in una cubiculi parte in pariete scilicet hoc ordine depingantur, vt tres sint superiores, tres mediæ, totidem infimæ, aquali plane spacio interse distantes. Quod si tres ordines sumere non placet, duos accipe, vel vnicum tantum, circulosque pro materiæ diuersitate vel auge, vel minue. Pro his homines duos, tres vel plures substituere, prout circa finem declarabitur, non erit incongruum. Hominis enim partes, ad varia commemoranda, sunt omnium fere aptissimæ. De cæterorum locorum vsu notandum hoc est, vt rei maxime proprios deligamus. Cæterum ignorandum non est, cubicula, & aliá loca minora rebus omnibus accommodari posse, proindeque sæpius, quam maiora esse vsurpanda.

CAPVT X.

De locorum cõditionibus.

RESTAT locorum proprietates seu conditiones assignare, quarum multæ quidem & à variis variæ sunt traditæ. Sed omissis aliis quæ vti-

Digitized by Google

tiliores magisq; necessaria videbũtur adferam. 1. Vt loca quam plurima nobis conquiramus, quod commode faciet is, qui hactenus de locis à me dicta diligenter considerauerit. 2. Vt habeant quandam ad res commemorandas similitudinem, licet enim rebus omnibus loca fere omnia possint accommodari, tamen vt ea quæ videntur rei accommodatiores deligamus magnopere studendum est. 3. Oculis, mente vel imaginatione sæpius perlustranda sunt, vt nobis fiant quam notissima. 4. Ordo illorum de quo dixi etiam atq; etiã obseruandus est. 5. Loci inter se diuersi sint oportet. Nam cum erroris mater similitudo sit, diuersitate illorum hic vitandus est. 6. Loci præter minimos omnes, quo magis vicini continuiq; sunt, eo & præstantiores; minimorum vero 5. vel 6. pedum sit inter se distantia, nisi rebus domesticis ornata fuerint cubicula. 7. Loci semel electi, & dispositi, neq; situ neque figura mutari debent. 8 Loci denique sint, alti, clari, solitarij, & à rebus nobis inutilibus vacui.

TRA-

TRACTATVS II. DE DICTIONIBVS RERVM FORMATARVM.

CAPVT I.

De diuisione dictionum.

DIctionum aliæ significant, aliæ non, quarum illæ à nobis intelliguntur, vel omnes vel nullæ: aut partim nobis notæ sunt, partim ignotæ. Hæ ad significationis expertes, cum eadem sit vtrinque memorandi ratio, perducuntur omnes. Earum autem quæ significant, aliæ sunt simplices, coniunctæ aliæ: illæ per se, hæ per accidens ad partes Grammatices pertinent. Significatium insuper rem aliquam (quo nomine ens omnino cõplector omne) quædam sunt rerũ formatarũ, per se, quædã per accidẽs. Res per se formata dicitur, quæ speciem oculis suapte natura notabilẽ imprimit, vel facile, vt equus, vel difficile vt nox. Per accidẽs formatã dico, quæ suam quidẽ speciem nobis offert non tamẽ per se, sed per aliquod sui, vel per eam

Digitized by Google

quam mente & industria humana accepit formam, vt si pro sono, campana, pro angelo, pictura eius sumatur. Pono dictiones rem aliquam designantes, ad nomen & verbum directe reuoco, ad participium indirecte illis rem nullam denotantibus cæteris orationis partibus, quarum cum vocibus non significantibus eadem formandi ratio est adiectis, dictiones memoriæ formis seu figuris expresse mandantur. Figura est nota, eius quod recordari volumus in loco posita: estque duplex, naturalis, & artificialis: rursus alia perfecta siue immediata, alia imperfecta seu mediata. Perfecta ea est, quæ rem quam repræsentat, immediate significat, vt campanæ forma, ipsam campanam. Imperfecta, quæ aliam ab hac infert, vt eadē sonum. Sed vt ordinem in hac etiam doctrina certum teneamus, dicendum erit primum de dictionibus simplicibus, rem tum perfecte, tum imperfecte significantibus: Deinde de significatione, priuatis & incognitis: demum de coniunctis. Præterea dictiones rerum significantes, cum à duabus orationis partibus contineantur, nomine scilicet & verbo, de illo prius, de hoc posterius præsenti tractatu agam.

Dere-

Digitized by Google

CAPVT II.

De rebus per se formatis: Item de iis, quæ magnitudine immodica, vel exigua valde sunt præditæ.

REm per se formatam appellaui, quæ suam ipsam speciem oculis subiiciat, quæduplex est, naturalis & artificialis: sub illa substantia corporeæ fere omnes, cum accidentibus multis continentur, vt si pro lapide, pyro, boue, homine, ponatur in loco lapis, pyrus, bos, homo, mentis beneficio: sub hac scamnum, tunica, furca, liber, dolium, & alia pene innumera humano ingenio ac arte facta; quæ si forma notabili, quantitateque debita sint expressa, per se ipsa omnia formantur. Inter prædicta reperiuntur quædam magnitudinis tantæ vt loca eorum capacia frequenter non sint: quædam autem ob paruitatem suam nec ad locum aptitudinem habent, non ad memoriam excitandam, vim & energiam, illius generis sunt, cælum terra vrbs: huius musca formica, pulex, &c. In istis igitur formandis. 1. Curandum est, vt figuris sculptis aut pictis exprimantur, vt Sol, Luna, per Solis Lunæue simulacrum, castra, vel

Digitized by Google

penicillo factum. 2. Si partes habens homogeneas per partem sui aliquam exhibentur, vt terra per terra, aqua per aqua partem. 3. Ingenij nostri acie vt parua concipienda locisque aptanda sunt, vt sylua parua, mons paruus.

Res quantitatis exiguæ locis attribuuntur: 1. Multitudine sua, vt formica formicarum caterua, apis examine apum. 2. Actione ab homine cum iisdem exhibita, vt apis per hominem mel iis aculeis repugnantibus auferentem, si muscas flabello seruus abiget, pulices vetula capiet & necabit. 3. Magnitudine animo iisdem attributa, vt si muscam instar elephantis, pediculum instar vituli fingamus esse.

CAPVT III.

De personis cœlestibus.

PErsonarum aliæ sunt cœlestes, aliæ infernales, & terrestres aliæ, & harum quædam ad personas priuatas, quædam ad publicas referuntur. De cœlestium igitur personarum notis sic accipe: SS. Trias trina pulcherrima, iucundissimaque facie mirum in modum erit decorata. Pater quidem venerandi senis in aureo solio sedentis, Filius speciosissima viri humana natura vestiti, Spiritus sanctus columbæ cum-

Digitized by Google

bæ candidissima. B. Mariæ imago notissima est, Seraphin thronum Dei ordine duplici senis personis alas habentes expandentibus utrinque constante, circundant. Cherubin scilicet thronum Christi, corono quasi cingentes vestibus aureis, aureisque coronis fulgent. Throni albis vestibus, rubeis maculis distinctis, ensibus & lanteis rutilantibus, in thronis iudices sedentes effinguntur. Dominationibus coronis aureis Chrysolyto fulgentibus, ornatus, lyra, psalterium, cythara, tympanum & alia instrumenta musica tribuuntur. Virtutes vestibus subnigris, sphærisque cœlestibus seu astronomicis ornantur potestates, pallidis vestibus indutis morbis omnis generis curandis impediti sunt. Principatus, regna, prouincias q; quibus præsunt in chartis depictas tenent, & demonstrant. Ex archangelis, & angelis erit Michael cum armis, Gabriel cum libro, Raphael cum vnguento, Ex Apostolis D. Petrus cum clauibus, Paulus cum ense & libro, &c. Inter Patriarchas Abraham cum gladio magno: Isaac cum fasce lignorum & ariete: Iacob cum scalis. Noë cum arca lignea, Moses cum tabulis lapideis & fulgentib. cornibus. Samson cum columnis, cum asini maxilla, cum vulpis, cum

leone

Digitized by Google

leone interfecto. Ex Prophetis astat cultu regio & psalterio Dauid. Helias zona indutus pellicea, in curru sedet igneo. Heliseus caluus cum pallio baculoque. Samuel grandæuus, cum olei vasculo. Ieremias cum lapidibus. Daniel cum leonibus. Amos cum veste. Ex martyribus S. Stephanus cum lapidib. Laurentius cum crate ferrea. Clemens cum anchora. Sebastianus cum sagittis. Ex confessoribus, Nicolaus cum tribus massis aureis. Martinus aquitatis gladio clamydis partem rescindit. Hieronymus rubric vestibus, nudo pectore, saxoq; ornantur. Dominicus cappa & lilio. His & virgines adijcies S. Catharinā martyrem studiosorum patronam cum votis. Agnetam cum agno. Ceciliam cum organis. Margaretam cum draccne. Dorotheam cum sportula floribus plena, caterum Sanctorum figuras ex historiarum lectione formabis.

CAPVT IV.

De personis infernalibus.

DAEmones, qui forma pinguntur, ex figuris passim habitis cognoscere satis promptum est: quapropter de iis nihil hic expectabit lector. His addere potius, quam personis diuinis pla-

Digitized by Google

nis placet Deorum, Dearumque gentilium ſimulacra, à ſupremo illorum Deo Ioue incipiendo. Hic aquila, ſceptro, fulmine, quercu ſuperbus eſt. Saturnus falce & infante. Mars lancea, Mercurius ala & galero. Apollo phœnice curru aureo, Sole: item coruo & cygno: Lauro & palma, lyra, arcu, ſagitta. Pluto, cupreſſo inſoleſcit. Hercules, claua, leoniſque pelle. Bacchus hedera, viteque. Palamedes gruibus. Priapus falce. Pan pino, cornibus, capro. Hymen ſeruis & tadis. Cupido alis, arcu, ſagittiſque flammeis. Iunoni ſuperbiſſimæ pauo, qui etiam ipſe ſuperbus eſt, tribuitur. Veneri columba, cygnus. Minervæ noctua haſta & oliua. Cybeli pinus. Dianæ pharetra & arcus. Napæis flores. Palladi fœnum. Gratiis vinculum aureum. Nymphis cymba & arundines: Suadæ pſittacus. Camœnis inſtrumenta Muſica. Cereri fruges. Parcis lana. Eridi canes. Erynni anguis. Alecto Gorgonium caput. Orcadibus vibices. Satyris cornua capra.

CAPVT V.

De gentibus vrbibus & perſonis aliis publicis.

GEntes ſeu prouincia, regna & vrbes, ſuis quaq; inſignibus impoſitis ab hominibus ratio-

ratione quadam vel nulla dictis. Repræsentantur, vt Germania, vel Germani framea, Galli liliis, Hispani lancea, Angli leone & rosa, Persæ arcu & pharetra, Scythæ fulmine, Macedones Sarissa, Romani aquila, vel pila, Sue Phrygij: Colonienses tribus coronis: Lubecenses aquila duplicata. Florentini leone. 2. Exprimuntur studio illa & exercitio, quo aliquando floruerunt, vt AEgyptij astrologia, Thusci auspicio, Poloni equitatus gloria, Phœnices literarum inuentione, Germani Typographia tormentorumque bellicorum, Noribergenses instrumētis artificum: sic alij gladiis, alij horologiis, alij rebus aliis conficiendis insignes sunt. Formantur denique tum prouincia, tum orbes bonis & opibus quibus abundant, vt Anglia plumbo, Vngaria cupro, Florentina purpura, Ecodium carbonibus celebre est. His præceptis animaduersis, populos, regiones vrbesque alias formare ei qui signa eiusmodi ex illarum chronicis collegerit, atq; annotauerit, facile admodum erit. Personæ officia gerentes per vestes & insignia, cuique vt propria iuncta formantur: vt Papa corona triplici & cruce, Cardinalis rubro, latoque tegmine, Archiepiscopus corona duplici, Episcopus pedo, mitroque, Abbas cruce & infula,

Canoni-

Digitized by Google

Canonicus pelliceo tegmine, Monachus cucullo, Concionator stola, libroque, Aedituus clauium fasciculo & scutica. Sic imperator torona tecta, globoq; imperiali ornatur. Rex vel Regina corona regia, sceptroque. Nobilis, insigni quodam nobilibus familiari, consul fascibus, & securi, Iudex baculo & ense, Senator toga, Miles armis, Lictor loris, malleoque ferreo.

Artifices praterea modis exprimuntur quatuor: 1. Iis quibus vtuntur instrumentis vt sutor formula, sartor fasce, forfice, vlnaue, Molitor lapide molari: Sic textorem radius, tonsorem forpex, Piscatorem rete prodit. 2. Subiecta prodit materia, vt aurifaber auro, Coriarius pelle, Sutor corio, Sartor panno, Mercator mercibus. 3. Per effectus suos iisdem manifestantur, vt pistor per panem, Sutor per calceos, Sartor per vestes, vietor per dolia. 4. Denique per habitus consuetos, vt venatori vestis viridis familiaris est.

CAPVT VI.

De personis Priuatis.

PErsona priuata tribus modis formantur. 1. Per se ipsa. 2. Per suas effigies. 3. Per effigiem simi-

Digitized by Google

similem. Primo id modo fit, quando personæ à facie notæ in locis ponũtur, vt si Petrus, quem noui à me ipse in locum mentis beneficio collocetur. Secundo modo contingit, si eosdem suis imaginibus solis à me visis exprimam, vt Rudolphum Imperatorem imagine eius à me visa: Hic modus personis cœlestibus, & aliis supra positis proprius est, quia tales vel per imaginem vel per scripta ex quibus illæ formari solent, nobis tantum exhibentur.

Ad tertium membrum pertinent personæ, quarum formam neque à natura datam, neque ab arte expressam vnquam vidimus. Hæ per alias eiusdem nominis officij dignitatis habitus ob oculos ponuntur: vt Henricus Galliarum Rex, per regem alium à me visum. Imperator Turcarum per Rudolphum Imperatorem, vel per alium habitu imperatorio decoratum, mihique notum, cui si idem cum illo nomen fuerit negotium nostrum melius habebit, cum nos & nominis, & officij commonefaciant. Et hæc de personis dicta sufficiant. Nunc modos quibus vnum pro altero ponitur, substantiis cum accidentibus communes, qua fieri potest perspicuitate aperiam. Sunt autem hi, similitudo scriptura, hieroglyphica, signa, tũ effecta causæ simu-

similacra: præterea subiecta relata continens locus, genus, species, de quibus ordine tractabo.

CAPVT VII.

De similitudine.

DE similitudine dicturus, quot modis vnum pro altero propter eorum inter se similitudinem ponatur, nunc ostendam. Similitudo est rerum diuersarum similis substantia, vel qualitas, quo nomine accidens quoduis intelligo. 1. Igitur substantia vna pro alia ponitur ob quam inter se similitudinem in substantia spectatam, vt si angelus pro anima, terra pro carne, lapides pro ossibus sumantur: Sic aëri humor, aquæ sanguis, igni calor naturalis assimilatur. 2. Ob æqualitatem quantitatis continuæ, vel discretæ adiunctis aliis quibusdam signis: vt si memoranda mihi de Goliath, Dauideque sit historia, virum magnum galea hastaq; munitum pro Goliath, puerum cum funda & baculo rufum, pro Dauide sumam. Discretæ, vt si vtriusq; manus digiti pro decem præceptis sumantur, vel manus vtraque duo caritatis præcepta suggerat. 3. Nonnunquam fit inter relata similitudo, vel eiusdem nominis,

Digitized by Google

vel naturæ, vt inter dominum & dominam, vel diuersa nominis, naturaque, vt inter dominũ & seruum, patrem & filium, &c. Ex quibus noti pro ignotis semper assumuntur. 4. Ostendit inter qualitatis species quam sapissime. Primo quidem inter habitus, vel dispositiones, duobus fit modis, proprie & improprie. Proprie id fieri dico, quando idem duobus proprie conuenit habitus, vt si pro Iulio Cæsare liberalis, pro Augusto commessator, pro Nerone vel Herode crudelis, pro Penelope pudica mulier ponatur. Improprie hæc similitudo fit quando habitus quidã, vel qualitas alia duobus inest, huic proprie, illi improprie, ob quam superbum leo, columba simplicem, luxuriosum porcus, inanẽ ostentatorem equus vel pauo nobis exhibet. 2. Huc pertinent qui artibus & scientiis iisdem sunt præditi: nam Aristotelem Philosophum insignis, Bartolum Iurisperitus, Augustanum Theologus, Galenum medicus, Ciceronem orator commode repræsentabit.

Notandum est, authores eiusmodi suis etiam operibus, vel instrumentis quibus vtuntur, notari posse, vt Ptolomæum astrolabio, Aristotelem logicorum libro tibi plane cognito 3. Habitibus denique animæ adiiciuntur virtutes, & vitia

vitia in rebus aliis qualitatibus suis naturalibus expressa, vt in nardo humilitas, in lilio virginitas, in balsamo gratia, in Smaragdo spes &c. 4. Idem in habitibus corporis obseruatur, vbi pro Niso vel Euriolo pugil, pro Hercule vel Achille fortis non inepte collocabitur. 5. Ob potentiam naturalem aut impotentiam similitudo quoq; accidit, proprie quidē inter obliuiosam & Messalam, qui etiam nominis sui vi & iniuria morbi fuerat oblitus, inter memoria praestantem, & Mithridatē, Senecam aut Hortēsium; improprie vere saxum aut ferrum hominem durum, ciconia pium, muscæ obliuiosum referunt: quæ vt intelligantur pleniùs, ij qui rerum naturales explicant qualitates, peruoluendi sunt libri. 6. Est in qualitatibus patibilibus affectis subinde similitudo, propter quam Ieremiæ vel Racheli lugens, misericors Abrahamo, corvus Aethiopi, absynthiū aloe, cœpa allio, mel mannæ simile est. Et vt verbo rem tōtam complectar, cuicunque & huius & alterius speciei qualitatum aliqua modo excellenti & notabili admodum inest, id pro re alia simili affecta qualitatibus sumi potest. 7. Huc referuntur animalia bruta, passionibus subiecta, quæ ob id nobis homines similiter affectos ante ocu-

Digitized by Google

los ſæpe ſtatuant, vt lepus quia timidus hominem timidum oculis ſubiicit, Aper quia furioſus furioſum. 8. Vix crebrius & apertius ſeſe oſtendit ſimilitudo, quam in forma & figura, ob quam Sus pro apro, canis pro lupo, Gallina pro Perdice ſumi poſſunt. Et hæc de qualitatis categoria. Præterea inter ſimilia quædam referuntur ob actionem aut paſſionem ſimilem cum proprie, tũ improprie ſubiectis cõuenientem, proprie vt bouem humeris, portans cum Milone confertur, portas ferens cum Samſone, volans cum Icaro, vel Dædalo, manum in ignẽ cremandam immittens cum Scæuola Romanorum adoleſcente fortiſſimo: impropriè, bufo terram deuorans, cum auaro terrenis inhiante opibus, comparatur, ſicuti canis ad vomitum rediens, cum peccatore in vitia relabente. Poſtrema ſimilitudinem & habitus importat, vt ſi Rex per eum, qui coronam habet, memoriæ ſuggeratur. Virtutes etiam aliàs per virgines certis ornatas veſtibus exprimuntur, ſed impropriè, vt fides per virginem niueis veſtibus ornatam, crucemque manu ferentem: ſpes viridibus & anchora: nigris, luctus, cinereis, humilitas.

De ſcri-

CAPVT VIII.

De scriptura hieroglyphicæ.

AD similitudinem pertinere videtur, Aegyptiorum peruetus scribendi ratio: qui cum literis, tum nondum inuentis carerent, rebus & ad exprimendos animi conceptus, & ad literas dictionesque formandas vtebantur. Quæ quidem scribendi ratio, cum vtilis admodum sit, & huic nostro studio non admodum incommoda, res eiusmodi per se vt notas nos aliarum memores reddentes, in medium proferam. Ponitur ergo iuxta præsens hoc præceptū, anchora pro fideli aliquo & perfugio extremo, camelus pro pigro, tardoque, aquila pro rege, accipiter pro prædone, canis pro custode, lepus pro timido celeriue. Pari ratione cuculus inusum omnibus, ex aliis inuidentem iudicat: simia vel canis simulatorem, & parasitum, bufo furem nocturnum, perdix contumelio sum, porcus lasciuum, musca impudentem, columba simplicem & probum. Est præterea inconstanti fœmina, furi molitor, laborioso taurus, superbo ac generoso equus, lupus rapaci voraciquo non dissimilis. Multa denique alia sunt, quorum hoc pro illo capitur, vt furibundus pro im-

Digitized by Google

petu, hamus pro fallace, alea vel charta lusoria pro re ancipiti, pluma pro leui, plumbum pro graui, fulmen aut sagitta, pro violenta, arista pro frugifera, platanus pro sterili, malum, aurum, rosa pro grata. Sumitur etiam iugū pro seruitio, scrupulus pro animi sollicitudine, ensis pro tutore, palma pro victoria, tonitru quoq; per tormentum, fulgur per puluerem tormentarium incensum, Familiam per senem, exilium per carcerem effingere non dubitabis.

CAPVT IX.

De Signis.

Signum est rei minus notæ indicium. Est autem duplex aliud naturale, aliud artificiale pertinent ad signa. 1. Regionum, vrbium, populorum, artificum & officia gerentiū insignia, de quibus supra satis dictum est: 2. Habitus vt diues vel celebris per eum exhibetur, qui vestitu splendido est ornatus, pauper qui laceris vestibus est tectus.

Gestus & motus corporis, vt libertatē dextra passis digitis indicat, tenacitatem sinistra digitis compressis, sic osculum pacis signum est, mutuus concordiæ amplexus, fames, sanitatis appetitusque auida cibi sumptio. Multa præterea aliæ

ea alia interna affectiones gestibus exprimuntur, vt gaudium saltatione, verecundia faciei occultatione, timor membrorum trepidatione: quib. & quatuor sensuum obiecta describũtur, vt sonus arrectis loqueuti, vel campanæ auribus. odor naribus retractis admota rosa, pomoue sapor libato poculo, calor manu ex igne subito retracta. Ad quartum signorum membrum instrumenta & destinata, causis vel effectis per se vel per accidẽs attributa, referuntur, vt auditus signum auris est, visus oculus, odoratus nasus, balnei cucurbita, pedes fuga, ganeonis venter, studij liber, laboris instrumenta, sicut auris fidei, memoriaq; per accidens. 5. Huc characteres, quibus in signis zodiaci planetisq; annotandis vtuntur Astrologi pertinent. 6. Eodem referũtur multa alia signa tum naturalia tum volũtaria, proprie vel improprie quid demonstrantia: vt fortis per hominem membris grandioribus & robustioribus, vel per eum, qui clauum ingẽtem manu tenet, cognoscitur, quidam pertinax per eum, qui collum habet ferreum. Sic Geometria, per circinum, Astrologia, per astrolabium, discordia per dentium rasitatem, honor per sceptrum, gloria per coronam auream offertur.

Digitized by Google

CAPVT X.

De effectis.

Causa cum proxima tum remota per se, vel per accidens, accepta per effectus, materiamque subiectam & contra sæpe manifestantur. Hinc opus quoduis & materia suum ostendit artificem seu auctorem, laborem, diligentiam & alia eiusmodi significationis. sic ardorem sudans, sitim bibens, famem comedens exprimit, sicut pulueris vel palearum in aere circumuolutio ventum, & fila textorem indicant. 2. Effectis adduntur actiones, quæ verè secundum multos philosophos effecta sunt, & suarum nos causarum sæpe memores faciunt. His duobus præceptis, artifices artium, atque scientiarum professores, multi habitus atque dispositiones naturalis potentiæ & impotentiæ declarantur: vt lapis hic attrahit ferrum, ergò magnes est: ille vtitur astrolabio, ergo Astrologus est. Sic opus vel actio ingenuosa, ingenuosum, crudelem crudelis, malum mala, bonum bona prodit: actiones enim qualis quisque sit frequenter indicant. 4. Multa alia occurrunt nomina, quorum significatio, nisi præclare adhibeatur actio, notari commode non potest, vt

fur

Digitized by Google

fur nisi abscissio marsupij vel furtum aliud fingatur fieri, difficulter retinebitur memoria. Sic phantasiam seu imaginationem is qui muscas capit, aliamue phantasticam exercet actionem, apte repræsentabit. Sicut confitens sacerdoti vel corpus cineribus aspergens, pœnitentiam, genas percutienti prabens patientiam, obediētiam vinctus ductorem sequens, quamuis duo posteriora per passionem videantur fieri.

CAPVT XI.

De causis & simulacris.

VT effecta causas indicant, sic hæ illorum indicia non raro sunt. Referuntur ad hoc præceptum fere hæc. 1. Naturales potentiæ, & impotentiæ, quæ per subiecta, (de quibus infra) vt per causas efficientes formantur, vt risibilitas per hominem, latratus per canem. 2. Sensuum obiecta, vt si sonus per campanam, clangor per tubam, fremitus per populum intelligatur. 3. Morborum genera qui herbis vt causis contrariis non incommode notantur, de quibus Medicorum libros consule. 4. Quædam alia ad quatuor causarum genera directe vel indirecte pertinētia, vt iustitia per oculum qui

illius causa conseruans est, effingitur, sicut mestitia per acerbum pomum, voluptas per dulce: Simulacris, quibus & statuas seu picturas complectimur, res multas efformamus, maxime illas quae nobis visae nunquam sunt, siue figuras illae habeant, vt Imperator, siue nullas, vt spiritus. Ad hoc praeceptum pertinent 1. Personae caelestes. 2. Infernales. 3. Deorum Dearumq; gentilium. 4. Et quae per picturam tantum accepimus 5. Res magnitudine excedentes, de quibus antea. 6. Res quaedam tum naturales, tum imaginariae sub aspectum per se non cadentes, vt ventus, vento in tabulo depicto.

CAPVT XII.

De Subiectis.

Subiectum est, cui ineſt aliud, vt color parieti. Huic subiiciuntur accidentia & realia & intentionalia, quae à subiectis, quorum existunt beneficio, nobis ante oculos proponuntur. Caeterum notandum est, subiecta non quaeuis ad illa formanda esse assumenda, sed ea tantum quibus vel semper, vel plerunq; vel modo quodam excellentiore conueniunt: idque vel proprie fiat, vel improprie. Ex accidentibus realibus huic praecepto subiecta maxime sunt, quae ad quan-

Digitized by Google

quantitatis, vel qualitatis categorias pertinẽt, verbi gratia: vt à quantitate incipiam, magnitudinem offeret homo, bos, ouis magnitudinis excedentis: paruitatem grana papaueru̇m, puluis, pulex. 2. Virtutes & vitia per homines, quibus proprie vel improprie conueniunt, sunt exprimenda, vt probitas, sapientia, iustitia, luxuries, auaritia, &c. per eos, qui virtutibus his & vitiis sunt præditi. Hic te lector breuiter admonitum velim, vt personas, animalia, plantas, lapides, & res alias quascunq; quib. accidẽtia vt dixi, vel semper, vel plerunq; vel excellenter insunt, studiose deligas, annotesq; vt si hac occurrerint repetenda statim habeas, quibus tanquam literis exprimas. Cæterum si contingat, vt in virtutibus ac vitiis, artibus & scientiis cõmemorandis, personas his ornatas non inueneris incertas, vt certas pones, hoc fere spectans, vt eius status ac conditionis homines eligas, quibus eiusmodi accidentia inesse frequentius solent, vt pro iusto iudex, pro fœneratore Iudæus vel mercator, pro honesto ac prudente consul abs te sumetur. Improprie virtutes & vitia quibusdam animantibus inesse, quemadmodum & patibiles qualitates cernuntur, vt prudentia serpenti, fel tristitiæ, ira

ira vel magnanimitas leoni. 3. eodem modo potentia naturales habent, quæ melius quam subiectis propriis formari non possunt, vt risus homine, latratus cane. 4. Huc pertinent & qualitates patibiles, vtpote nigredo coruo, albedo cygno, dulcedo melli, amaritudo felli, modo insunt eminentiore hac pro illis accipiuntur. 5. Ad hæc quæ forma accidunt, vt pulchritudo, turpitudoq; subiectis itidem exprimuntur. 6. Huic denique præcepto multa alia subsunt, accidentia, naturalia & artificialia. Subiectis quoq; modo conuenientia, vt si fugitiuus per Verrē, solus per Phœnicem, appendix per picem, incitamentum per calcar notetur.

CAPVT XIII.

De modis cæteris.

Relata hoc loco spectantur quatenus vt accidentia subiectis quibus inhærent, nituntur, quare illorum ope & reliqua formantur. Continens pro contento, sæpe quoque ponitur, vt dolium pro vino, pyxis vnguentaria pro vnguento, atramentaria pro atramento, quin & locus locatum denotat, vt focus vel caminus ignem. Formatur præterea per genus speciē adiunctis differentiis quibuscunque, vt cupressus per arborem altam & viuentem: balæna

Digitized by Google

bena per piscem magnum: Achates per lapillum nigrum albis distinctum venis, & similia in quibus genere noto species ignota est. Idem in rebus non naturalibus obseruatur, vt cœnæ te conuiuium ad candelas sumptum, vel epulis appositum maxime solitis instructum admonebit: Contra genera sæpe produnt species, vt canis aut bos, vel potius canis cum boue animal proprietatem naturalem, facultatem risibile, vel ridens. Eodem modo substantia, quantitas & qualitas & cætera categoriæ formabuntur: huc denique reducuntur artium vocabula secundæ intentionis dicta, vt genus per bipes, species per hominem, subiectum per substantiam, vt cygnum, prædicatum per accidens, vt albedinem efformatam. Antequam ad verbum digrediar, notandum est, synonymorum, item verborum, participiorum & nominum verbalium, præterea concretorum & abstractorum primitiuorum & deriuatiuorum, simplicium & compositorum, abillorum significatione non recedentium eandem esse formandi rationem: nam quid inter hæc illoque discriminis sit naturalis sui nemo officij memoria facile notabit.

De ver-

CAPVT XIV.

De verbis.

QVemadmodum multa suam ipsa nobis imaginem offerunt nomina, sic verborum non minima pars est, quorum figuras, ab ipsis petimus, hoc obseruantes, vt actiones illorum passionesque per obiecta clara, & viua, quasi imagine exprimentes, vt carpere per carpentē flores, vel poma. Sed vt certum hic quoque viam retineamus, modos in formatione verborum obseruandos: presenti capite recensebo. 1. Est quo verba formandis actionibus aptissima continentur. 2. Quo verba naturales affectiones sequentia per subiecta sua representantur, vt latrare per canem, boare per bouem, vlulare per vlulam, &c. de quibus Ouid. 3. Quo verba potentiarum externarum per gestus seu per actiones obiectis propriis applicandis declarantur, vt videre per oculos in colorem defixos, audire per aures, instrumento musico adhibitas, gustare per libatum poculum. 4. Potentiarum actiones internarum exprimuntur, quod bifariam fit. 1. Per gestus corporis obiectis talem potentiam excitantibus admotis, vt dolere per eum, qui dolentis in morem circum-

Digitized by Google

cruentorquet corpus, vulnerib. vlceribusq; plenum, lugere per ante paternum funus plorantem, inuidere per eum, qui vultu tristi felicitatem alterius aspicit, econtra gaudere per eum, qui lætitiam ex calamitate alterius præsentè capit. 2. Declarantur per actiones sensuum externorum, vt conijcere per odorari, scire per videre, tenere quid vel capere: clausis oculis quid videre vel tangere velle pro ignorare: sed modus prior est præstantior. 3. Multa verba transitiua ad animum, vel ad res visui non subiectas relata, per visibiles sunt formanda, vt differre negotium seu propositum per instrumenti alicuius suspensionem. Pro his notanda est hæc regula, vt ex Synonymia deligantur verba, quorum significatio proprie spectata sensibus magis patet, quale est in differre, suspendere, in summe studere mouere saxum, in domare frenum inijcere, in laudare extollere, &c. quod in aliis multis obseruatione dignum est. 6. Huic regulæ similis est Metaphora, cuius in formandis verbis vsus est frequentissimus: vt abijcere iugum, pro deficere, metiri pro censere seu arbitrari, ardere pro amare, calcar admouere pro incitare, & aliis eiusdem significationis. 7. Metaphoricis dictionibus adiungi possunt

possunt sententiæ prouerbiales, quibus vt illis etiam sæpe vtimur, vt vmbram fugere, protimere, metiri quid gnomone pro considerare, manum addere pro alienis se negotiis implicare duabus se fulcire anchoris, pro subsidium habere, & alia sexcenta: de quibus copiose in adagiis Erasmi. 8. Vt nomina per verba, sic contra hæc per illa quandoq; sunt formanda, vt senescere per senem, frigere per glaciem, vela quam frigidam, sapere per saporem, nunciare per tabellarium. 9. Verba temporis partem significantia per actiones fieri tum solidas proferuntur, vt vesperascere per accensionem candelæ, lucescere per eiusdem extinctionem. 10. Priuationem intemperantia repræsentat, primo per actionem vel passionem priuationis modo sumptam, vt cessare per abeuntem ab opere; abstinere carne per abstinentem ab apposita carne. II. Per abiectionem instrumenti, vt cessare à prælio, per armorum depositionem. III. Per insignium ablationem, quod fit in verbis dignitatis, & officiorum priuationem designantibus, vt mouere consulem, regem, &c. per fasces consuli, regi, sceptrum ademptum: 11. Verba motus formant, abiectionem cum loco, vt abire per hominem abeuntem à scamno. 12. Verborum

Digitized by Google

borum quædam per alia, vt per signa sua sunt exprimenda, vt seditionem facere. Per pulsum tympani, canere classicum pro canere tuba, edi-scere pro clauso libro discentem. 13. Causa per effecta formantur, vt lætari pro saltare, rixari pro digladiari, inhabitare domum pro ædificare, & contra, vt viuere pro cibum capere 14. Verba relationem importantia per correlata sunt exprimenda, vt docere per docentem simul & discentem, respondere per magistrum quærentem & discipulum respondentem. 15. Verba generis naturam seu magis communem habentia significationem, per commune minus sunt collocanda, vt laborare, perscribere, portare. 16. Quædam gestibus apleriq; fieri consuetis effinguntur, vt verere per fricantem caput, consentire per annuentem capite, nauseam habere, per expuentem, vbi notandum vt gestus adhibitis quibusdam instrumentis formetur aptissimè: vt curam habere more vigilis, aut pastoris baculo, vel hasta niti. Et hæ ferè sunt regulæ, quas in formatione verborum obseruare debemus. Caterarum partium voces, quibus modis figurandæ sint, ex tractatu sequenti patebit.

TRACTATVS III. DE DICTIONIBVS Ignótis & non formatis.

CAPVT I.

De perfectis dictionibus.

DIctiones nobis incognitæ duplices sunt: significantes & non significantes: illis vocabula idiomatis cuiuscunq; nõ intellecta, cum vocibus rerum non formatarũ subijciuntur: his ea quæ studio & experientiæ causa conficta quandoque proponuntur. Vox ignota, aut certe non formata modis tribus obseruatur, dictione, syllabis, & literis. Dictione iterum duobus modis fit, quando dictio nota & figurata, pro alia ignota, siue figurata ea fuerit, siue non, ob vocis similitudinem ponitur, quod plerunq; contingit in dictionibus plurá significantibus, vel in eodem vel in aduersis idiomatibus spectatis. In eodem vel metaphoricè, vt si alea, dum fortunam significat per

per aleam lusoriam formetur: vel propriè & sine metaphora vt si malus, a, um, substantiuum pro adiectiuo, κῆρ pro cor κῆρ id est fortè sumatur. In diuersis duobus itidem modis fit: aut enim in vtrobig. idem significant, aut diuersa. Si idem, sed res non formatas formanda erunt iuxta praecepta alia, vt abyssus qua dictione & Graeci & Latini vtuntur figurarum puteo profundo. Si res formatas eadem vtrobig. ratio erit, vt lychnus per lucernam. Quod si diuersa denotent, per notum ignotum manifestabitur, vt Mamma, id est auia, per mammam, id est, vber ἄλς, per Hals, id est, collum: sic φῶς vir, pro vos pronomen capitur: vbi tamen diligenter cauendum est, ne scil. plurimum linguarum notitiam habueris, quod latina notasti dictione, germanica vel alia te notasse putes. Haec de perfectis. Nunc de imperfectis pluribus agendum est. Imperfecta distinctione quid formatur, cum dictioni dictio non omnino similis est, sed dissimilitudo quaedam, & discrimen inter-ipsas cernitur: Discrimen hoc in tribus deprehenditur, vel in literis, vel in syllabis, vel in vtrisq.: In literis vna vel plurib. similiter in syllabis idq. tribus in locis, in principio dictionis, in medio, in fine.

Talis autem differentia quatuor de causis accidit, vel ob literarum syllabarumue abundantiam, vel ob defectum, vel ob diuersitatem, vel denique ob ordinem earundem contrarium: his defectiuis succurritur detractione, adiectione, commutatione, traiectione, de quibus ordine dicendum.

CAPVT II.

De detractione.

Litera vel syllaba, in dictione quam similiter formare voluimus, abundans detractione removenda est: Fit autem hæc ob syllabarum aut literarum ordinem modis tribus, aphæresi, syncope, apocope. Aphæresis est litera, vel syllabæ principio dictionis subtractio, vt aceruus, ceruus, mensis, ensis, tiara, ara. Syncope literam vel syllabam è medio dictionis subtrahit: vt onerare, orare, canabis, canis, σφαῖρα, fera, Apocope fine dictionis aliquid detrahitur, vt anastrophe anas, verus, veru. Sed in vsum huius ne confusio fiat, dandæ sunt regulæ, quibus animaduersis, ad dictionem prolatam perficiendam quia addendum esse admoneamur: pro quarum intelligentia, cuiusnam generis sint dictiones pro aliis sumptæ. Primò spectandum est:

Digitized by Google

est: Deinde tres tales in partes aptè sunt secandæ, seruato certo inter eas ordine, vt homo in partem superiorem & inferiorem: in caput, pectus, pedes, in caput, pectus, ventrem, pedes & sic deinceps, pro multitudine, vel paucitate syllabarum illius quæ formanda est dictionis. Bestias eodem in suas ordine partes diuides: item herbas & arbores, quæ si diuisionem nobis necessariam non admittent, hominibus seruato partium & syllabarum ordine ac numero iungenda erunt. His annotatis sit regula prima: vt sciamus quæ dictionis formandæ syllaba sit, ablata signum in parte dictionis sit figuranti is numero syllabæ adempta, aut cui litera subtracta est, respondente erit collocandum: vt si hæc in aphæresi occurrat dictio. Epirus commemoranda, pro ea pyrum certo quodam loco ponam: quæ cum dictionem vnius à fronte defectu litera nondum perfectam offerat, nidum in illius apice, vel Epopem potius collocatum fingam, cuius admonitu dictioni, siue pyrus literam E, quam Epos suggeret addendam esse facilè recordabor. Altera regula est, vt pro literis vel syllabis adijciendis figuras iuxta doctrinam de literis datam formatas dictionibus addamus, vt cumu-

lus per mulum notatur, si Casparus venabulum aut verru in frontem muli fixerit. Postrema est, qua syllabæ deficientes vi & efficacia memoriæ naturalis notantur. Nam parte dictionis alicuius maiore ab arte hac formata credi vix potest, quàm facilè & quàm expeditè, reliquum quod deest, naturalis memoria suppeditabit.

CAPVT III.

De adiectione.

ADiectio est, cùm dictioni formandæ litera vel syllaba additur: fit autem vt detractio tribus in locis: in principio, in medio, in fine dictionis. In principio per prothesin, qua litera vel syllaba principio dictionis additur, vt upus, vel pus das lupus: per, aper, otium, lotium. In medio per Epenthesin, qua medio dictionis quid interijcit, vt Lais lapis, mera merga, alium allium. In fine per Paragogen, qua extremæ syllabæ quid adiungitur, vt colum columbi, papa papauer. Vt autem notes syllabas vel literas per figuram hanc additas, esse auferendas, fiet. 1. Vi & acie mentis nostræ. 2. Ablatione membrorũ, qua inter partes hominis & bestiarum numeramus, vt pus vel upus, lupus abscisso capite

capite notabitur, per, apro capite truncato, colū cauda dempta. In medio vix locum habet. 3. Iisdem nota partibus adiecta, qua ordine vel litera vel syllaba dempta respondebunt: qua nota fiet colore, vel signo alio quocunque vt macula nigra mergam in medio si notaueris, signum erit à medio literarum aliquam remouendam esse scilicet g. vt maneat mera.

CAPVT IIII.

De commutatione.

COmmutatio græcè Antitheſis eſt, cùm litera vel ſyllaba commutantur, idq; vel in principio vel in medio, vel fine. In principio vt illa, olla, nix, pix. In medio, vt alius aluus, dudum, lutum, ritus, limus aut ſimus, duabus iunctis figuris. In fine, cœna cera. His duobus poſterioribus modis formantur nomina quam plurima græca in os, in us, à Latinis verſa, & ea qua diphthongi cuiuſdam in vocalem mutatione diſcrimen adferunt. Eſt autem præceptū hoc admodum facile, ſi dictione poſita vocales, vel diphthongi, vel conſonantes, vel literæ ſimul omnes pro diuerſitate dictionum ordine diſcurrimus, donec verbum nobis inſeruiens

Digitized by Google

deprehendamus, verbi gratia, in voce, simus, formandæ consonantes hoc modo, bimus, cimus, dimus &c. Percurro omnes, inter quas simus & limus nobis inseruiunt. Idem in cæteris obseruandum est. Signum commutationis erit, si rem litera sua prima permutatæ similem dictioni signandæ iunxerit, vt si super simum scammum, quis posuerit, sprof ponendum esse significabit. 2. Fiet, si personam sub literas quæ mutata est, contentam rei applices, vt si Simon super simum sederit idem indicabit, 3. Memoriæ naturalis tenacitate commutationi ὁμοιωμία, seu paronomasiologia, quæ est similitudo quædam inter dictiones quam habent vel in principio, vel in medio, vel in fine, vt si arista pro Aristotele, pro γενεὰ, id est ætas, genus sumatur. Et notandus hic modus est quam accuratissimè, vt omnium longè facillimus atq; vtilissimus.

CAPVT V.

De Traiectione,

Metatheſis seu Traiectio est literarum vel syllabarum ordo immutatus, vt vigro, virgo, coma, mato, mnaus, manus. Fit autem modis tribus. 1. Situs literarum immutatione,

Digitized by Google

mutatione, idq; vel in prima, vel in vltima, vel in mediis syllabis. 2. Inuersione literarum omnium quando scilicet à litera dictionis extrema ad primam eiusdem ordine recurrimus, vt æsor, rosa, amor, roma. 3. Traiectione syllabarum, vt risa auris, nusma manus. Traiectionis signum erit vel res vel persona, cui illa tribuitur inuersa. Hæc de dictione.

CAPVT VI.

De syllabis.

Syllabis formantur dictiones, dum in partes, vel syllabas diuiduntur. In partes diuidi tum voco, cùm in duas, tres vel quatuor, partes idiomate quocunque significantes distributæ figuris propriis adhibita literarum, si opus fuerit, variatione qualicunq; donabuntur: vt verba statuamus, & fundamus, notantur illud in statua & mus: hoc in funda & mus, partes diuisum est. Quod si una tantum, vel altera partibus fuerit figurata, reliquis præceptis infra scriptis formabuntur: vt casus in ca & sus, quarum posterior per suem, prior per Casparum euenam sui dantem exprimatur. In syllabas dictiones diuidi tum volo cum neque ipsa, neq; partes illarum, quid significent, qua-

propter syllabæ dictionibus figuratis, quæ syllabam eiusmodi vnam atq; alteram habent initialem, sunt exprimendæ, vt occurrente dictione hac, alacer eam in a, la, & cer, syllabas diuidam, priores duas dabit ala, postremam ceruus, alatum igitur ceruũ pro ea substituã. Hoc præceptum quia vtile valdè est, quo pacto sit intelligendum, paulò dicam explicatiùs. Colligenda igitur sunt ex dictionario latino, græco, vel linguæ alterius thesauro rerũ ordine alphabetico significatarum vocabula memoriaq; diligenter mandanda: tunc occurrente dictione non intellecta & in syllabas à te discerpta, hæc illis in hunc vsum collectis dictionib formabis nõ quibusuis, sed ijs, quæ ab ijsdem cum vocibus propositis syllabis initium sumunt. Quod si aliqua duas vel plures dictionis formãdæ syllabas ordine referet, eam præ alijs, vt rerũ multitudini parcatur, assumes: vt A, syllabam faciens, velut in amo notat anus, acus &c. Ab, abacus, abi, abies, ac, accipiter, ag agger, al, albumen, allium ar, arbor, arcus: ara, aratrum, vel ara nomen &c. transeundo per omnes ordine literas & syllabas, vbi notandũ est ne in applicatione harum dictionum syllabas imperfectas, sed integras accipiamus, vt pro syllaba ac, accipiter, nõ

acus,

aeus, pro an, anser, vel anguilla, non anethum sumenda est, ne oriatur rerum eò confusio. Ad augendas syllabas propria quoque nomina hominum quamplurimum conducunt, pro quo notandum syllabas aut à vocali, aut à consonante sumere initium. Si à vocali aut à consonante & syllabam vel per se, vel cum adiuncta sibi consonãte constituit: si per se tot ex illa resultabunt syllabæ, quot additæ absque fuerint consonantes: ut aratro si Bernhardum praponas aratorem habes ba, vel bara syllabas ad dictionem barathrum, vel similem formandam: si Casparũ cara, si Danielem, Dara, &c. Sic Cornelius si apexabinem comederit, conficies cape: Si Petrus Pape, item si Bernhardus olus habuerit, habebit solus: hic si anum purgauerit, erit sanus: Si cum sequente consonante syllabam vocalis componat, eodem modo syllabarũ numerus augebitur, verbi gratia, incudi propositus Bernardus formabit bin, Casparus cin, Dauid din, &c. quibus in dictionib. à tali syllaba recipientibus vti suo tempore quispiam poterit. Quod si à consonantibus initium faciant syllabæ augebuntur dupliciter, vel prafixis vocalib. quo pacto vna etiã syllaba crescunt dictiones, vt si Iohannes ligula vmbilicum ligauerit, formabis

formabis ilium: vel consonantibus, vt si Caesparus rapam Simoni dederit, cras compones. Obseruandum autem est, tum adhiberi maxime propria cum dictio formanda in principio, medio vel fine vocalem habuerit, verbi gratia, Sint formanda dictiones, amo, emo, imo. Si Albertus monachum percusserit, monedulam habuerit, molamue manu verterit. Prima ab his syllaba sumpta, verbum amo formabis. Si Eberhardus circà eadem fuerit occupatus emo, si Iohannes imo. In his & ex his literis compositis nominibus annotandum est necesse non esse, syllabas dictionis alicuius omnes hac arte componere: non vna vel altera eadem contexta reliquas memoria naturalis officij sui haud memor prompte satis refundet.

CAPVT VII.

De Literis.

PEr literas hoc loco intelligo alphabeta, ex nominibus propriis, hominum, animalium terrestrium, aereorum: Item arborum, herbarum, lapidum, fructuum, vestium, rerum domesticarum & instrumentorum vtensilium quibuscunque composita. His duobus vti modis possumus, vel singulis separatim capsatis, vel

vel quod melius est omnibus mistim sumptis, in prima cuiusdam syllabæ litera locum personam sub illa litera comprehensam substituentes. Necesse igitur est, vt personarum nobis cognitarum alphabeta multa habeamus collecta, tanta enim hac in arte illarum est vtilitas: vt eius magnam certe partem sibi vendicent, tùm in locis tùm in figuris ex literis præcipuè formatis. Nunc exempla pauca proferam, quibus moniti studiosi dictiones quascunque dummodo proferri scribique possint, simili modo component, illud tantùm obseruaturi, vt res syllabam constituentes, actionibus aptè cohæreant, quo citius memoriam, atque felicius excitent, verbi gratia, vocem Ab dat Albertus, Andreas vel alius sub A. litera positus cum bipenni stans, cum bombarda, baculo vel re alia. B. subiecta Abs idem bombardam explodens in simiam, suem, vel eadem baculo percutiens. Nec, Nicolaus emunctorio candelam emungens, Δñλος, Daniel ignem excitans dat δñ, cui ordine succedens Lambertus ova in sartaginem includet, ex qua actione posteriorem syllabam λος compones: quibus connexis dictionem propositam δñλος formabis. Hoc sicuti & sequenti præcepto, partium inflexionem

flexionem resſpuentium, & pronominum voces formantur: vt Nam referet Nicolaus, aleam, atramentarium, amphoram ſuper menſam ponens. Iam Iohannes idem faciens: tu Taurus vaccam comprimens, vt econtrà. Negotium autè præſens, vt felicius ſuccedat, notandæ ſunt regulæ ſequentes. 1. Vt perſonas resq; notiſſimas ſumamus. 2. Vt forti imaginatione exprimantur. 3. Vt eadem ſyllabam componentes optimè cohæreant. 4. Vt perſona agens primum ferè locum teneat proximum res. 5. Quod ſi duæ fuerint ſimiliter habentes ſe, prior in perſona dextra conſtituetur, poſterior in ſiniſtra, ita vt perſona locum primum, res in dextra proximum, vltimum ea quæ in ſiniſtra, teneat, vt Cur, exprimitur per Caſparum, cum vera in dextra, & raſtro in ſiniſtra ad te conuerſum. 6. Si duarum vna ut res locanda, altera vt locus affecta fuerit, illa prior hæc poſterior erit: verbi gratia, vt in eodem maneamus exemplo: Cornelius vitrum in riſum ponet. 7. Si perſona aſſumatur altera, res per accuſandi caſum elata medium locum tenebit: Accuſatiuus enim rei datiuo perſonæ præcedit: vt Cornelius dat vitrum Reinero. 8. Quod ſi hæc, vt inſtrumentū alteri applicabitur, eidem illa præibit, vt idem

venti-

Digitized by Google

ventilabro tollit rapas: vinculo rotam ligat virgis Reinerum cadit. 9. Contineus consento præponitur, vt tenet vnam ripas. 10. Sedes personarum rationi accommodata eandem proximè sequitur: vt Iohannes sedens super lapidem dat librum. Vrbano super dolium sedenti. 11. In vocabulis deligendis ne errorem similitudo pariat diligenter cauendum est, vt si taurum sumas, ne te bouem aut vaccam, aut vitulum accepisse arbitreris. 12. Dictionum Synonymia, quæ mater horum errorum hac in arte dici potest summa cura studioq; fugienda est, ne scilicet vocem hanc ensis si sumpserit illam, gladius eiusdem cum hac significationis, te sumpsisse putes. Quod vt vitetur dictiones in vsum hunc delectas in chartam inscribes, & inscriptas crebrò perleges. Euitabitur etiam eiusmodi error si generis eiusdem, rebus, accidens qualecunque discrimen aliquod faciens, tribueris, easq; sic distinctas vocibus diuersis abste exprimendis accommodaueris, vt si ensem pro gladio lato, gladium verò pro tenui & oblongo accipias.

CAPVT

CAPVT VIII.

De placito.

ARbitrarium seu placitum appello, cum quis in dictiones, in arte vel scientia circa quam versatur, vsitatiores, vel alias non figuratas dictionibus figuratis, nominibus propriis personarum, vel signis quibusdam veris aut fictis, expreßerit: vt L. Falcid. falce, de Aleator, alea: de Carbon. edict. carbonario. Sic autem A, dabit aper, ab, abbas, clam clauis, palàm, pala, inter, intercula; quomodo prapositiones reliquas, & Syncategoremata quacunque formare non erit laborioßum. 2. Formantur voces eiußmodi personis certis in harum tantum vßum collectis: vt A, Alberto, ad, Adamo: ante, Antonio &c. ita vt hæ cum illis literis primis conueniant. 3. Per signa excogitata à nobis, vt si quis pro prapositionibus accußatiuum regentibus, ßtellam auream, collocet: pro iis, quæ ablatiuum admittunt, argenteam: quæ vtrumque partim auream, partim argenteam. Sic aduerbia loci loculis, temporis, horologio confirmandi, sigillo, Demonßrandi, indice. Hortandi, tuba, similitudinis, norma effinges. Coniunctionibus copulatiuis, vinculum

Digitized by Google

tulum quoddam, tribuetur. Disiunctiuis, idem disruptum, Discretiuis, terebrum, aduersatiuis, cornua tauri, cerui, hirci, &c. Quod in interiectionum, & in cæteris coniunctionum potestatibus similiter est sentiendum.

TRACTATVS IIII. DE CONIVNCTIS dictionibus.

CAPVT I.

De poematibus.

HActenus de simplicibus, nunc de Coniunctis dictionibus, seu de Oratione nobis sermo erit. Orationis autem partes multas esse nemo ignorat, ex quibus eas quæ formationem exigere videntur, singularem; tractandas eligam à poematibus exordium capturus. Poemata memoriæ mandantur. 1. Formando primam tantùm cuiuslibet dictionis literam, verbi gratia, vt versus huius: O mihi præteritos referat, &c. memor sim, vocalem O. Oue certo quodam in loco posita formabo; quare gu-

Digitized by Google

la vtimur, cum dictiones versuum initiales figurata non sunt. 2. Modus est, quo prima versus dictio figuratur, verbi gratia versus illius: Poma dat Autumus, &c. *recordabor per eum, qui poma pueris distribuit. Et huius usus est in dictionibus formatis. 3. Cum rei conceptum seu versus totius summam figura exprimimus, verbi causa, vt distichon hoc* (Ne quæ præteriit rursus reuocabitur vnda. Nec quæ præteriit hora, redire potest. *memoria teneã, primo loco aquã, & iam ex gutturnio fluere cogitabo: secundo loco horologiũ ponã vbi aqua fluens, prioris, posterioris horologium summã exprimit. Hic rerũ varietas, & multitudo ternis binis, singulisq; quandoq; vocibus in vno versu cõprehensa spectãda est eaq; si naturali memoriæ non confidimus, tot figuris quã multiplex illa fuerit, proferatur, necesse est,* vt Sylua feras cepit, volucres agitabilis aer. *Hic versus duo continet mẽbra, hoc priore illud posteriore hemistichio quib. obseruandis figura duobus in locis collocatæ, constituuntur. Fingo igitur syluam esse, vel naturalem quendam saltum ad hoc eligo feris repletũ, supra quem volucres in aere circumvolitantes memoriæ imprimo. 4. Ex superiorib. compositus est, cum & litera*

Digitized by Google

litera vel dictionis prima & rei summæ notas excogitamus: qui quidem modus sicut operosior est, ita & commodior, vt pro versu hoc: Nunc duo concordes anima moriemur in vna: *duos mutuo dum complexu hærent, sub nuce mortẽ obire fingã: vbi nux tanquã locus prior, occurrens aduerbium nunc, mors vtriusq; rem versu expressam suggeret. s. Et postremus est, cùm initiales versuũ literæ, figuris, actionibus aptè concinneq; cohærentib. donantur, quo modo versus 100. locis pauciſsimis concludes. Exẽpla brevitatis causa prætermitto.*

CAPVT II.

De sententiis & legibus.

SEntentiæ tùm politicæ, tùm sacræ, memoriæ traduntur, rei summam simulacro vno, vel pluribus exprimẽdo adiunctã pleruũq; dictionis aut literæ primæ nota, verbi gratia, sententiã hanc: Non omnia omnibus æquè feliciter cedunt, ita formabis. Finge puerorum trium nucibus colludentiũ ternas vnumquẽq; nuces, in scrobem hac injicere sorte, vt primo omnes tres, secundo duæ, tertio vna tantũ incidat: per nuces, Nõ dictionis primæ recordaberis per ternas nuces, omnia, per pueros tres, omni-

Digitized by Google

bus, per casum denique nucum diuersum, non aequè feliciter cedunt. Nota autem neque in sententiis, neque in legibus, neque in vlla orationis parte verba singula notis esse exprimenda: sed illa solum quæ rei medullam attingunt quæque diuersitatem tùm qualitate, tùm actione præsertim inferunt. Nam voces reliquæ cum earundem ordine naturali commendandæ sunt memoriæ quæ hac in arte ita exercebit se, vt rei simulacro totius contenta cætera sine vlla verborum mutatione retinere retentaque reddere consueſcat. Quod sententiæ plura fuerint membra, plures quoque formæ ponendæ erunt, vt pro illa Matth. 7. Petite & dabitur vobis &c. figuras statuam tres, primam, duos homines, hunc petentem, illum dantem loco primo: secundam, quærentem & inuenientem secundo loco: tertiam, hunc pulsantem, aperientem illum loco tertio. Frequenter autem contingit, vt quot verba tot orationis membra videantur esse. Quare suam cuique notam apponere non inutile quandoq; videbitur: hæc de sententiis. De legibus tria videntur explicanda esse: primum est modus, quo res de quibus scriptæ promulgatæque leges sunt, aptè distincteq; expressæ nobis repræsentantur:

Digitized by Google

tantur: alterum est legum vel paragraphorum singulorum ad locos applicandi ratio: ita vt numerus eorundem obseruari commodè satis possit. Postremum est particularum in iure citandarum prompta & expedita retinendæ via: de istis duobus præsenti capite agam, hoc postremo in caput de citatione reiecto. Quod ad leges obseruandas attinet, nihil ea de re hic dicendum puto, cùm modi quibus id fieri debeat, partim antecedente, partim sequenti capite à me (ni fallor) traditæ sint omnes: vt sunt literæ vel dictionis cuiusuis legis initialis notatio: rei siue negotij principalis imagine viua expressio: aperta rerum magnitudinis in vnam eandemque legem, aut paragraphum iniecta partitio: membrorum si placuerit singulorum explicatio formatioq; &c. ad applicationem igitur legum, & earundem paragraphorum si quos habent acceda: vbi curandum inprimis est, vt locos si illarum meminisse semper velimus quam plurimos, eosque immutabiles conquiramus, libri alicuius titulis singulis, certis quibusdam ex iis destinatis. His denique sic describendi sunt, vt effigies secundum titulos efformata, & locorum distinctionem indicent, & in quo titulorum quisque cu-

Digitized by Google

biculo, vel domo inueniendus sit, eadem aperte tibi demonstrent, verbi gratia pro titul. 1. lib. 2. ff. statuam iustitiæ super eius in quo disponere titulum illum volueró, cubiculi ianuam mente ponam, pro 9. Senatorem pro 10, Consulem quod de omnibus obseruato titulis, pro quibus formandis te ad præcepta voluntaria, & ad alia tractanda, tria præcepta cõferes. Quo facto cubiculorũ locos hominibus, arboribus, animalib. terreis & aereis, tùm angulis, tum angulorum interstitijs vbi opus videbitur additis augebis iunctis illis figuris magnis. 4. Circulis in formam crucis terminatis parietibusq; affixis. Præterea opus est vt titulos eos, qui in libro vnoquoq; præscripti sunt, ordine disponas, memoriaq; mandes. Adhæc vtile admodum est, vt locos tituli alicuius legibus assignatos ita numeris distinguas, vt vnaquaq;, quota sit scire quàprimùm possis, cui duo conducunt maximè, prius est, scire eam cui § vnus vel plures subijciuntur; legem signo quodam ab aliis secreueris. Posterius si figuris, quàm paucissimis leges comprehenderis, ita vt legem vnam § qui additur, alteram, si fieri potest, effigies oculis exhibeat, sed hæc viua voce sunt explicanda.

CAPVT

CAPVT III.

De periodis.

EPistolæ, Orationes Rhetoricæ, Concionnes, Disputationes, & sermones alij longiores, ex pluribus compositi periodis hac arte formantur, si periodos aut singulos aut principaliores tantùm figuris exprimimus. Quare si quib. modis has formari conueniat, breuiter declarauerim, & dictæ orationis partes qua ratione memoriæ tradantur, erit explicatum. Periodi aut vna aut pluribus partib. coniunctione discretiua, aduersatiua, causali, conditionali, seiunctis, aut certè ob rei varietatem diuersis cõstant. Si vnam tantùm habuerit vel membra ea vnico conclusa est, vel pluribus, si vno vnaquæq; figura contenta erit: verbi gratia, Periodus 1. Epist. 12. lib. 5. Coram me tecum, formabitur per eum, quicum epistolam, rubicunda vel tecta facie tradidit, statim abit. 2. Si plura extiterint mẽbra, plures quoq; formari possunt imagines, vt periodus illa, Site dolor aliquis corporis &c. plura cõtinet mẽbra, licet non plures vna partes, primũ in voce dolor cõsistit, qua vulnere: secundum in ludos, qua comœdia, tertium in fortuna, qua rota, quartũ in sapientia

Digitized by Google

nomine, quæ serpente formatur. Finges igitur quendam Simonem nomine vulneratum, iuxta fortunæ rotam cum Serpente, quam dextra tenet, sedere ludo scenico in loco sequente instructo. 3. Si pluribus partibus constabunt periodi, singulæ pari modo partes figuris donandæ sunt, vt periodus hæc. Si quid est in me ingenij &c. Pro Archia, quatuor absoluitur partibus, quarum tres priores per oratorem oculos igneos, os melle oblitum, librumq; dextra habentem conformantur: quarta formabitur, si Albertus Liciæ (propter nomen poëtæ) & aristas iuxta se habuerit. 4. Quod si periodus in membra fuerit consciſſa minutiſſima, vt est Inuectiuæ in Cat. 3. periodus 1, membra ea sic figurabis, vt locis quam pauciſſimis simulacrorum contenta sit multitudo. 5. Notantur periodi, dum rei & negotij totius breuiter & ſummatim comprehenſi notam ſtatuimus. Videndum autem est, vtrum actio & persona agens in periodo reperiatur nec ne, id si fuerit, imagines per agentes personas formabimus: si hoc, animitendum diligenter est, vt dictiones periodi principales actione edita à persona rei attributa exprimamus. 6. Exhibentur formatis ijs, quibus constant argumentis, figuris, tropis,

Digitized by Google

pis, aliisque Rhetoricis ornamentis. 7. Primam tantùm cuiuslibet periodi dictionem vt de versibus docui, notando. 8. Coniungendo modos plures.

CAPVT IIII.

De Orationibus & concionibus.

QVia res quæuis ex partibus suis componitur & quia perfecta illius cognitio ex harum distincta pendet notitia, declarata periodorum formatione, orationes quibusnam modis efformandæ sint, facilè cuiuis erit intelligere. Porrò est alius quidam modus orationibus perfamiliaris de quo breuiter annota: Inspicienda primùm est, & animo sedulo percurrenda res, tota oratione expressa, vel à nobis dicendo mox exprimenda, qua, qualis sit, quibus personis actionibusque constet, (tum in partes rhetorum proprias) distributa, quid in harum vnaquaq; fiat annotandum, & prorerum, personarum, actionum, argumentationum, & locorum Rhetoricorum varietate atque distinctione quælibet in suas partes iterum resoluta figuris aptissimis exprimi debet. Sed hic memoriam suam naturalem, dicendique facultatem quisque perpendat, vt pro viribus illius

Digitized by Google

multitudinem partium, locorum, atq; formarũ, vel augeat, vel minuat. Concionis eadem dispositionis ratio est. quare ab eo, qui concionator concionem habiturus est, ea in duas, tres, quatuor, vel plures pro diuersitate materiæ partes primarias dividatur, mox harũ vnaquæq; in minores secabitur, sectaq; figuris aptissimis, quoad fieri poterit, expressæ in locis ordine sibi succedentes firmiter collocabuntur. Duo verò de locis hic notanda occurrunt: primũ est, vt partibus maioribus loca propria & rei maximè conuenientia tot eligas, quot minorib. in quas illa distincta sunt sufficere putabis: Alterũ, vt locos testimoniis scripturæ, atq; auctoritatibus DD. tract. 2. præscriptos & infra latius explicandos, proillorum multitudine tribus præfigas.

CAPVT V.

De historiis & negotiis.

Historiarum, cùm Ecclesiasticarum, tum politicarum, aliæ sunt vniformes, diformes aliæ: Vniformes appello eas, quæ actione vnica absoluũtur: diformes, quæ actionib. variis ab iisdem personis vel diuersis transactis constant. Mandantur autem memoriæ historiæ, cùm actiones singulæ personis, habitu, gestibusque

bus, accommodatissimis, notissimisq; adhibitis, ita instituimus, vt luculenter, distinctè & ad viuum quasi expressa repræsententur. Quæ res quia per se aperta est satis, non est cur eam exemplis cuilibet passim obuiis manifestem.

2. Notantur historiæ, cùm vnicam tantum negotij principalis maximeque notabilis, & hanc à cæteris historiis notam distinguentem ponimus, quod quidem pictoribus, statuarijs, acupictoribus in exprimendis historiis vsitatissimum est, verbi gratia, Historia de Cyr. 1. Iust. recordaberis, per vitem ex naturalibus virgis enatam, per expositum à pastore puerum, per hunc à cane lactatum, denique per filium patri comedendum in conuiuio appositum. Negotia à te conficienda notabuntur modis itidem duobus: priore, si in locis, vbi eadē agere decreuisti, vel tibi maximè obuiis, eorum signa statueris posteriore, si in digitis & articulis, prima cuiuslibet literæ depictæ notas posueris.

CAPVT VI.

De argumentatione.

ARgumentationis species duas, vt præcipuas, hoc loco tractandas, accipiam Syllogismum

Digitized by Google

gismum & Enthymema, de illo prius, de hoc posterius agendo. Syllogismi notantur, cùm vel medium vel præmissas formamus. In disputationibus prolixioribus, mediorum tantũ imagines effingi, easque in partibus corporis illius hominis quo cum disputamus, vel alterius, eo, quem in partibus humani corporis tradidi, optimè disponi consultum est. In alijs præmissæ vtriusque facta simulacra in corpore humano sic distribues. 1. Ponendo maiorem in pectore, vel ventre, probationes maioris, in dextro hominis latere, minoris in sinistro. 2. Maiorem in dextra, in sinistra minorem ponendo. Rationes vtriusque eodem quo ante collocandæ erunt ordine. Affirmationem, negationemque propositionum aduertes. 1. Signo capitis ab homine, super quem argumentum collocasti, dato. 2. Signis ijs, quibus in absoluendis damnandisq; reis antiqui vsi fuere, vt affirmationem calculo albo, negationem nigro, illam, saba alba, hanc, nigra, illam creta, carbone hanc notando.

CAPVT

CAPVT VII.

De ratione dictandi

Dictandi ratio, quares plures & diuersas eodem dictamus tempore, duplex est, & scripto & ex memoria: illa quidem simplicior faciliorque, hæc vero difficilior, atque artificiosior est. Qui igitur diuersas scriptoribus diuersis prælegere vult materias, primo curabit vt folia chartæ, pro vnaquaque materia comparata multitudine dictionum, aut saltem sententiarum, membrorum, versuum æqualitate, quantum fieri potest, conueniant. Deinde membra versus aut sententiarum folij cuiuslibet virgulis longioribus separatim distinguet, & distinctas numerorum formas notabit. 3. Membra singula singularum memoriarum, materiarum sic distincta & annotata hoc ordine Scribis, dictabit, vt primo membrum 1. fol. 1. vbi prælegerit, mox secundo membrum 1. folij seu materiæ 2. Subijciat tunc tertio folij 3. membrum 1. Hinc quarto fol. 4. membrum quoque 1. Quo facto ad folium primum rediens ex eo Scribæ primo, membrum secundum leget: post hoc secundo folio, Secundo secundum: hinc tertio, secundi folij tertium, &c.

Digitized by Google

&c. quam viam si tenuerit efficiet vt scribarū vnusquisq; materiam sibi prælectam eodē tempore habeat absolutam. Ex memoria dicturus locis pro materiæ diuersitate sibi propositis vnam post alteram iam iam prælectam, acie mentis leuiter applicata mandabit ordinem illorum perpetuò iterando.

CAPVT VIII.

De tempore.

QVoniam ad citationem cùm tempus tùm numerus maximè pertinet, de duobus his priusquàm de illa dicam, necesse est. Tempus communiter acceptum formabis sphæra Mathematica, siue Astrolabio ab angelo celerrimè circumacto. Partes eius duplices sunt, aliæ essentiales, accidentariæ aliæ. Essentiales sunt præsens, quod per caput Leonis, vel per dictam sphæram ramusculis cerasi ad axis extremitatem, vtramque cum fructu positis exprimitur: præteritum notatiū per lupum, vel caput illius per eandem sphæram ramusculis arescentibus deformatum: futurum à cane lingente, à gallo vel pauone canente, à sphæra cum ramusculis pulchrè florentibus exhibitum. Hac de partib. essentialib. Accidentariæ temporis partes multa

Digitized by Google

tes multæ sunt, ex variarum qualitatum observatione desumptæ, quarum præcipuæ sunt hæc annus, qui per serpentem caudam sibi mordentem vel per circulum aureum magnum exprimitur. Lustrum, quod gesticulatoribus. Decennium, quod puero super baculum equitante, vel alpha, aureo colore picta, &c. Vide pictas de hominum ætatibus imagines & figuras, quibus notari maiores annorum numeri solent. Mensem vniuersaliter sumptum: Luna vt causa illius, aurea ostendet. Mensesipsi modis variis exprimuntur, figuris Calendariis de mensibus frequenter appictis: vt Ianuarius, sene igne se calefaciente, vel epulante. Februarius, semente &c. 2. Effectis suis potiorib. vt Aprilis gramine: Maius, floribus: October, vuis &c. 3. Per figuras 12. signorum Zodiaci, vt Ianuarius per Aquarium, Februarius per Pisces, Martius per Arietem &c. Exhibentur denique festis præcipuis, mensibus singulis incurrentibus, de quibus calendarium consule. Dies, 12. horarum tabula notabitur, si generaliter eum sumpseris. Hebdomadales signabuntur dies 1. Septē planetarum figuris. 2. Characteribus planetarum. 3. Metallis ijs, quibus Planetæ influunt. 4. Christianorum more, dies Solis resurrectione Domi-

ne Domini: Luna, maledictione fici: Martis, nuptiis Cana Galilææ: Mercurij, concilio & venditione Christi: Iouis, Cœna Domini: Veneris, crucifixione: Sabbathi, sepultura eiusdem. Noctem indicabit candela, Lucerna, ampulla: horam, quoduis horologiū. Mementum, ictus oculi.

CAPVT IX.

De Numeris.

NVmeri modis annotantur tribus. 1. Suis ipsi notis tolore nigro, rubro, vel aureo magnitudine debita formatis. 2. Figuris artificialibus, vt vnitas numeri principium, hasta, columnula, virgula, baculo. Duo, pisce os aperiente, furca, bicuspide, patibulo duabus columnis fulto, animali bipede quocunque. Trias tripode, à sede tribus fulta pedibus, à furca tricuspide, ab equo trahente currum, à patibulo duobus postibus erecto, fureque in eo suspenso, vel ab alio tribus fundato columnis offeruntur. Quatuor dabit scamnum vel mensa, feratrum, animal quadrupes, currus, &c. Quinq; exprimet figura quinque habens angulos, monotrochiū, vel forceps ansis erectis, diductisq; equus currum trahens. Sex, formabit tripus

Digitized by Google

super tripodem, sedes quæ constat tribus pedibus super aliam totidem suffultam posita: Animal quadrupes, & cornutum: Limax è testa caput exerens: currus à duobus equis tractus. Septem, exprimuntur gnomone, duobus ostij angulis, patibulo militari semidimidio, curru à tribus equis tracto. Octo, exhibent duo annuli, duo globi, duo poma, duo scabella, vno super alterum vbique posito. Nouem efficies tripodibus, vel sedibus, tripedalibus tribus sibi mutuò impositis. Tripode vel sede tripedali ab animante quadrupede cornutoque, vt boue, cerno, &c. cornibus portata. Decem dabit crux, anguis sibi caudam mordens, pepo, caput papaueris, pomum, circulus, annulus, globus si vnitatibus postposueris. Cæteras numerorum species ex harũ inter se varia dispositione formabis: Huc pertinẽt, quæ numerum 50. denotant, vt Ocrea, pes, securis, gnomon, alarium, &c. vt L. 1 ita. Centũ repræsentabit semicirculus, cornu arcus, calx ferratus. Quingenta vas cum duabus ansis, arcusq; Turcicus vt D. collocatus. Mille, anchora & alia, vt M. formata. 3. Formabunt numeros artifices 12: vel. 14. diuersi, numerum ex primis decem certum vnusquisq; referens, quæ res ad figurandas idonea admodum est, ita vt

Digitized by Google

adhibito dimidiæ horæ exercitio, res miræ vtilitatis efficiatur.

CAPVT X.

De formatione particularum citationis maiorum.

PArtes citationis sunt duplices, ampliores siue maiores, & angustiores siue minores. De his igitur dicturus, primò Maiores quæ sint, & quomodo formentur, declarabo. Deinde quas angustiores vocem, quanam ea sint, quot modis notandæ, aperiam. Demum qua locis ratione citationum particulæ debeant applicari similiter ostendam. Ampliores voco partes, auctorem & opus, siue librum auctoris. Auctor modis exhibetur quatuor. 1. A sua imagine, vt S. Matthæus ab angelo, Lucas à boue: Sic Dauid, Aristoteles, Galenus, Iustinianus, & alij à simulacris suis, si nobis ea fuerint, repræsentantur. 2. Ab opere, quod conscripsit: hoc quemadmodum fiat statim dicetur. 3. A libro figuræ auctoris iuncto, vt S. Marcus per Leonem, & librum obseruabitur. Quodsi libri eiusdem extiterint plures, distinguendi erunt in hunc modum, primo libri cuiuslibet notatione auctori adiuncta, de qua infra. 2. Gestibus

Digitized by Google

stibus aut signis eidem pro librorum diuersitate diuersis attributis, verbi gratia pro Euangelio S. Iohannis, ipse concionabitur: pro Epistola, scribet: pro Apocalypsi, mentem & oculos in cœlum erectos habebit. 3. Distinctione librorum colore diuersa assignata, verbi gratia, volumen Oratio: Cicero: primum, colore aureo, alterum rubeo, tertium viridi erit infectum. Quartò, numero libris inscripto, vt volumen 1. vnitate in libri superficie posita, secundum binario, ternario tertium. Offertur demum scriptor vel auctor per aliam personam nomine & officio sibi non dissimilem: vt Bartolus per eximium Iurisperitum, Galenus per Medicum præstantissimum &c. Liber modis obseruabitur septem. 1. Suaipsius figura, quod fit, cum eos qui ob lectionem assiduam, vsumq; quotidianum nobis notissimi sunt, in locum vi mentis ponimus. 2. Cognoscitur per auctorem, quod fieri solet cùm vnicũ tantum alicuius extat opus. 3. Per auctorem & librum si notus vterq; fuerit. 4. Per inscriptionem seu titulum libri, vt liber Aristotelis de cœlo formabitur per librum solum, vel per Aristotelem cum libro, qui stellis depictus fulgebit. 5. Per libri matteriam, quæ cum inscriptione

Digitized by Google

sape contenit: quæ si partialis, multiplexq; in eodem reperiatur libro, hic per vnamquamq; illarum, si notabiles & distinctiuæ fuerint, poterit assignari, vt Primus liber Mosis, per hominis creationem, per casum primorum parentum, per fratricidium Cain & Abel: per diluuium seu per Arcam Noe: & per Abrahamum filium occidentem, & per alias ibidem repertas historias: quod idem in omnibus aliorum auctorum libris obseruatu dignum est. 6. Formantur iuxta præcepta de dictionibus ignotis data: vt Aristotelis Logica, lorica: Physica, vesica: Digesta, digitis in manu ingentibus. Pandecta, pane, panno &c. Authen. aucupe auro, aue, &c. Codex, codice propriè sumpto, vel cortice. Feud. funda, fidelia, fide, &c. 7. Tandem per signa consueta seu arbitraria: vt Digest. seu Pandect. ff. vel x. vel per librum panno Panthereuè pelle obductum: Ius canonicum seu pontificium vel per ingentem librum, à canonico quodam, aut à S. Pontifice monstratum, sicuti ciuile, per librum à ciue tentum, & idem de omnibus omninò libris iudicium est. Nunc ad alteram citationis partem procedam.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XI.

De formatione particularum minorum.

ANgustioris citationis partes eas dico, quæ amplioribus, vt particulæ adiunctæ, rei alicuius tractatum in minores quasi partes dissecant: quales apud Theologos sunt dist. quota: apud Iurisperitos num: lex, §. &c. tum prima L. aut §. dictione. Apud Medicos cap. Sect. Aphor. &c. Apud Philosophos text. com. &c. de quibus in sequentibus. Hæ & similes citationum formulæ modis formantur quinque: 1. Si maiusculis eas in libris vel coronis, characteribus ijs, quibus ab auctoribus præscribi solent, depictas finxeris. 2. Primas earum literas literis instrumentalibus à Rosello l. 2. depictis exprimendo. 3. Easdem literis vario membrorum situ, formatis effingendo, de quibus idem: 4. Per ea corporis humani membra quæ syllabæ vel litera vna, vel pluribus cum illis conueniant, vt si quis pro art. arteriam digiti, vel aurem tangat, pro part. papillam, barbam, poplitem &c. pro quot. costam, pro membro mentum, pro dist. digitum erigat vel dentes monstret: pro quæst. sinistrum extendat bra-

Digitized by Google

chium: Respub. ostendent renes: cap. caput: can. capilli, vel canipotius: leg. pollex, lingua, labium: parag. palatum, pileus: tib. tibia, tempora: collat. collum: vers. vertex, venter, umbilicus. gloss. gena, genu. cons. collum: tract. testiculi, tali: sect. spina, scapula: nu. nasus &c. com. coma id est crines prolixi: tex. tempora &c. Iuxta precepta de dictionibus non intellectis antea proposita, vt quod quadra, quasillo: distinct. discerniculo, disco: part. chartula, parma: art. arcu, arca: memb. mensa, mentha quæst. quercus ramusculo vel veste: respons. regula, remo, recte: conclus. claustro, compede, pugna: cap. capra, catto: can. cane, candela. Consul dabit concha & interdum consul. num. nux, nummus leg. fex lilium, veruex, halec. §. graphium, graphiarium: tit. vitulus, tibia, titio: vers. verticulus, veru, virgula. Gloss a formatur globo, glomare, glutine: tract. trabe, trocho, trochylo: sect. serra, securi, scisso stramine, text. texteris quodam instrumento, tessera, testa: com. commento, coma cochleari. Princip. monstrabit radix, fax, cor. Fin. funis: infin. infula, infundibulum: dist. digitus, digitali ornatum. Eodem, tandem per cotem emotabis.

CAPVT

CAPVT XII.

De applicatione dictarum particularum ad locos.

QVod ad dictarum particularum ad locos applicandarum rationem attinet, manifestum in primis est, earum se vel vnicam tantùm offerre, vel duas, vel tres aut plures frequenter concurrere. Notandum deinde est, illas vel homini, vel parieti, vel vtrique posse applicari. Hæc vt intelligantur exempla quædam iuxta particularum auctionem ordine proferam. Primus igitur modus quo solùm auctor, vel liber eius citatur, satis apertus est, cùm nimirum auctoris simulacrum, vt hominem alium eiusdem nominis, officij, dignitatis aut facultatis pro auctore ipso à nobis semper habitum loco accommodemus, iuncto ei, si necesse fuerit, signo quodam auctoris nomen indicante. Si partes iungantur duæ, maior scilicet & minor, vel vtraque super hominem locabuntur, vt si dicatur Matth. cap. 3. D. Matth. vel alius vt iam dixi, pro eo cum angelo constitutus, super sedem tripedalem sedebit, aut digitos tres eriget, aut totidem caput tanget, vel numerus tabulæ oblongæ circulis vacuis, albisque pulchrè distincta pa-

Digitized by Google

rieti affixa, vel personæ in manum datæ, inscribetur, particula capitis prætermissa. Nam aduerte, si operis alicuius distinctiuæ particulæ tibi notæ fuerint, eas formari aut exprimi supernaneum penitus esset, cum plus officiant memoriæ quàm prosint. Quod si auctorem sequatur solum nomen libri, hic vel notus tibi erit, vel ignotus: si illud, dabitur iste liber in manū auctoris: sic hoc, figura titulum libri nominatū referens, eiiungenda erit. Si partes duas ampliores vna sequatur angustior, eodem vt supra modo formabuntur, vt Aristoteles de cœlo, lib. 2. notabitur per librum ab Aristotele conscriptum, mihiq; notum, cum binarij numeri inscriptione: vel per librū stellis vndiq; pictū, ab eo qui tollit duos digitos: aut animal bipes, penes se habeat, exhibitum. Quod si duæ fuerint minores, cum maiore in medio posita, vt l. 3. vel l. testium ff. de test. hominem cum libro, ff. tibi notum nota, vel eo, de quo dictum est, discrimine à cæteris seiuncto, perpetuum habebis, super quem particulas eiusmodi colloces. Pendebit igitur huic ex illo liber, dextraq; furcam tricuspidem, tripodem, vel digitos tres erectos tenebit, aut tandem arietis testiculos in eadem manu, cuius index annulo aureo ingemmati erit ornatus,

Digitized by Google

ornatus, habebit, quemadmodum in sinistra testiculos alios animalis eiusdem vel alterius. Praeterea si quatuor erunt particulae, vel ad pauciores reducentur, vel formabuntur omnes: si illud, vt prius disponentur: si hoc, tribuentur homini sic, vt particula prima, siue liber in pectore ponatur, secunda in manu dextra, tertia in capite, in manu sinistra quarta, vt l. seruum 7. ff. de bon. possess. dextera seruum quem nosti percutiet is, qui gnomonem super caput erectum habet, sinistra sportulam, pomis (pro bonis) portat. Idem fiet, si §. legi additur vt l. Bona §. Inuito aut ff. eod. poma dextra feret, capite vitem cum aue, sinistra cotem. Ad haec si particularum quinq; fuerint, secundam in pede, tertiam in manu dextri lateris, sicut quartam in manu, quintam in pede sinistro locare poteris, vt si locus praedictus, iuncta §. nota rursus alligatus sit ad pedem dextrum, vel in saccula caligarum poma deponam, pro §. pileum in manu dextra, pro inuito auth. vitem cum aue in sinistra: pro eodem, cotem sinistro annexam esse pedi comminiscatur. Insuper si partes fuerint 6. capitis verticem dictis membris adiunges; vt l. Nauis onust. 4. §. cum autem 2. ff. de leg. Rhod. nauem rebus quibus suis onustam ad dex-

Digitized by Google

tram illius pedem aduectam finges, qui dextra animal quadrupes tenet, capiti vero cauterium, dictiones has, Cum aut. per contractionē referens, impressū habet. sicut in sinistra furcā bicuspidē, & ad pedē sinistrum, lebetem, lagenā, vel balecem super rotam positam. Tandem si plures addere particulas, vt l. vt §. & alias volueris, in plures quoq; partes hominem diuides.

CAPVT XIII.

De conditionibus figurarum.

QVemadmodum supra locis conditiones quasdam assignauimus: ita hoc loco, proprietates alias circa figuras diligenter obseruandas tradam oportet. Prima igitur omnium est, vt res prius, quam figuris conseruantibus, donetur his, teruè tardè & distinctè, vt Cicero vult, perlegatur. 2. Quærendæ eligendæq; sunt, forma rebus conuenientissima, notissimaq;, vt earum admonitu in rei memoriam facile deueniamus. 3. Figuris motus & actio tribuenda est: nam res otiosa, immotaq; iacentes, memoriam minùs acriter excitant. Quare notandū est, rem esse vel motus subiectam, vel eiusdem expertem: si illud, per se quid res agere fingetur, vt Vulpes Gallinā portabit, Onē Lupus: si hoc

Digitized by Google

si hoc, rebus mobilibus per se attribuentur, & ijs præsertim, cum quibus iuncta commodè instituatur actio. 4. Formæ sic operabuntur, vt effectus, vel delectationis, vel tristitiæ, vel iræ, vel indignationis, admirationis, commiserationis, aut alios qui sunt generis eiusdem, moueant. 5. Non vna, vni tantum loco, rei semper insigenda nota est, cùm figuræ plures, lentè cogitatèq; formatæ vnum in locum transferri queant: quod in personis collocandis rectè fit, cùm maiori minores plures subiungantur. 6. Figuris ijs vtemur, quæ locis naturali quadam communione conueniunt; vt dum Sutoris quid officina locare vis, instrumentis in ea repertis vti studebis, quò fit, vt naturalibus, siue artificialib. potiùs, quàm fictis vtamur simulacris. 7. Negs alta nimis, humiliores, quàm par est, erũt imagines, cùm vtrumq; genus oculos grauet. 8. Cauendum summopere est, ne res eadem eodem vel sequenti die adres diuersas exprimendas: neq; pro eadem sæpius in eadem materia sumatur: quod in repetitione confusionem facilè pareret. Quapropter pluribus diuersisq; figuris abundemus necesse est. 9. Rem tamen eandem accidentibus, vel modo quodam adiuncto sibi diuersam sæpius, vno eodéq; tempore

tempore accipi, vel pro eodem vel pro diuersis nihil prohibet. 10. In figuris earum rerum, quas firmiter in animis nostris diuq; hærere cupimus collocandis, repetitio est longè vtilissima: Vt forma secunda posita, simulacrum primum, priusquā ad tertium formandū progrediamur, inspiciendū rursus est, seduloq; perpendendū. 11. Notandū præterea est & id de quo crebra facta est mētio, eorū solum membrorū imagines formādas esse, quæ vel diuersas sententias inchoant, vel res distinctas, maximeq; inter se cohærentes significant: quæ enim eiusmodi, vt naturali inter se vinctæ constructionis copulā sint, eorum diligens memoria naturalis custos erit.

CAPVT XIII.

De remouendis simulacris.

RErum earum, quas simulacris donatas hac arte ediscimus, duo sunt genera: vnum stabilium & perpetuarū: alterum mobiliū & temporariarū. Erunt igitur illarū rerū, quas firmiter semper in memoria hærere volumus, loci & situ suo, ac figura, & qualitate imaginum vniformes ac immutabiles: harum verò quas excidere facilè patimur, simulacrorū varietate mutabiles, sibiq; semper dissimiles. Quare vt ad

propositi-

Digitized by Google